

A tartalomról:

Joachim Prinz (Berlin): Az élet szomszéd nélkül — Somlyó Zoltán: Zsidó kölyök (vers) — Patai József: A yemenita kihordó — Szabó Imre: Aranykorsó — Lakos András: Az én világom (vers) — Legenda a türelemről — Avigdor Hameiri: Álarcosbál (vers) — Gescheit Herman: Hátra arc — Dr. Enten Manó: „Szeresd ellenségedet!” — Peterdi Andor: Vagyok, mint a szél (vers) — P.: Marx Band művészete — Herzl-relikviák — Büszke vagyok a zsidóságomra — Büchler Sándor: Magyarországi zsidó régiségek — Dr. Halpert Salamon: A tapolcai zsinagóga freskói — Lord Byron: A vad gazella — Patai József: Búcsú Schönfeld Józseftől — Feleki Sándor: Emlékek — Feleki Sándor: Az öreg doktor (vers) — D. Stern S.: Maimonides és Nachmanides — Dr. Fényes Mór: Érettségi évfordulói találkozás — Kertész Ödön: A Mikéfe hivatása — A Pesti Hitközség milliói — Tollhegyről — Zsidó humor — Uj könyvek — Krónika és szemle — Huszon-négy illusztráció és két műmelléklet.

LELT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST-WIEN-TEL-AVIV

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 34

Felelős szerkesztő és kiadó:
DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik
minden hó elején

Telefonszám:
199-55

Kiadóhivatali igazgató:
VIRÁG GYULA

Előfizetési díj egész évre: 24 Pengő, Romániában 900 Lei, Csehszlovákiában 160 Kc, Jugoszláviában 350 Dinár,
Ausztriában 32 Schilling, Németországban 20 Mark, Amerikában 5 Dollár.

A MULT ÉS JÖVŐ 25 ÉVES jubileumi száma

SZEPTEMBER HAVÁBAN JELENIK MEG

rendkívül gazdag tartalommal, gyönyörű műmellékletekkel és illusztrációkkal. Hirdetések augusztus végéig küldendők be

F. FÜRTH MARGIT

„KERESZTÚTON“

Ára 2.— pengő. Kapható a Mult és Jövő kiadóhivatalában.

Tábla- és tükörüveg nagykereskedés

IFJ. WEISS GYULA

Budapest, V., Vadász-utca 29

Telefon 10-1-14 *

Pollák Sarolta

kozmetikus

Andrássy-út 32. I. emelet. Telefon: 157-98

Szépségápolás

Villanyos szőrtelenítés. Szemölcsirtás. Quarz.

„Miracle“

hajeltávolító szétküldése utasítással. „Miracle“ szépségápolószerek. (Kérjen prospektust) 25 éves működés.

SIREMLÉKEK

legolcsóbb áron

EICHBAUM MÓR KÖFARAGÓMESTER
SIRKÖRAKTÁRÁBAN

V., Rudolf tér 3. (Pozsonyi út 1-3. sz. melletti ház)

Fűzőt, gumiharisnyát, gumifűzőt vásároljon bizalommal a Hungária üzleteiben

Akácfa-utca 2
Váci-utca 16
Kossuth Lajos-u. 8
Nagymező-utca 16
Üllői-út 40
Alkotás-utca 1/a
Krisztina-tér 3
Ujpest, Árpád-út 67
Kispest, Üllői-út 119

Várnai Zseni

A Mult és Jövő 1935 júl.-aug. műmelléklete

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

Max Band (Páris): Menyasszony — Die Braut

MULTÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR PATAI JÓZSEF * XXV. ÉVFOLYAM, 1935 JUL.-AUG.

JOACHIM PRINZ (BERLIN): AZ ÉLET SZOMSZÉD NÉLKÜL GETTÓ — 1935.

Csak most kezd reánk törni a tudat, hogy gettóban élünk. Ez a gettó sokban, fogalomban és valóságban egyaránt különbözik attól, amit eddig ez alatt a szó alatt értettünk. És éppen ezért, ennek a gettónak az analízise, mint *belső* és *külső* állapoté, fontos feladatnak látszik a mai helyzet tisztázására.

Az a *belső* állapot, melyet mi „Gettó“-nak nevezünk, megnyilvánul egy olyan tényben, amely számára természetesen csak erkölcsi mértékeink vannak, melyek belőlünk nőnek ki és éppen ezért nincsen általános érvényességük. Ezek a mértékek fokozatosan változnak aszerint, hogy mekkora az egyesek érzékenysége és az élettel szemben támasztott igénye. Mindenesetre azonban gettónak nevezük érzéseinkből és életigényeinkből kifolyólag azt a tényt, hogy *mi németországi zsidók, olyan országban élünk, ahol sok helyről biztosítanak bennünket arról, hogy életünk a német népnek terhére van.* Ha mindazt, ami az utolsó két évben törvényhozó iratokban, hivatalos értesítésekben, fontos beszédekben és lényeges intézkedésekben történt, összefoglaljuk, akkor ezt a gettó-eredményt kapjuk. Függetlenül akarattunktól, javainktól, képességeinktől és mindattól, amit teszünk vagy nem teszünk, sok ember ebben az országban népi életének megterhelését látja bennünk. Állandóan hangoztatják, hogy fajunk élete, szellemünk létezése, arcunk fizionómiája, életmódunk és vallásunk a nép életét szerencsétlenné teszi. Ilyen értékelésekkel szemben nem lehet „állást foglalni“. Pusztán csak tudomásul lehet venni őket; de nem lehet azokat elkönyvelni, mint olyan tényeket, melyekhez „semmi közöm“. Hányszor mondták már, hogy a szerelmesnek köze van a szerelemhez és hogy a gyűlölethez is közünk van, ha annak tárgya: mi vagyunk. Talán azok boldogok, akik csak elkönyvelni tudnak és hozzátenni: mi közöm hozzá? De ez a boldogság üres lélekből, hiányos becsületérből fakad. Hamis és nemtelen boldogság ez. Mi, többiek azonban boldogtalanságnak érezzük és minthogy nem tudunk rögtön eleget tenni a német nép akaratának, mely bennünk tehertételt lát és minthogy sok zsidó gazdasági helyzetére való tekintettel, sőt érzelmi okokból is ittmaradt, van az országban néhány száz ezer zsidó, aki tudatában van ennek a *belső gettónak,*

amelyet ittmaradása teremtett. Persze, ha erkölcsi alacsonyabbrendűség miatt bíróság elé állítanának minket, felmentést kapnánk. Nem ez hosszabbítja meg a mi ittmaradásunkat, *de az életünk továbbra is gettóélet marad, annak tudatában, hogy sok millió ember számára jövevények vagyunk, akiknek az élete, a puszta létezése, a befogadó saját kijelentése szerint, elveszi tőle a fényt, levegőt és örömet.*

Ehhez a *belső* állapothoz, amelyet gettónak nevezünk, még más is járul. A középkori gettót este bezárták. Komoran zárult be a kapu. Gondosan elrekesztették a zárat: az ember kijött a „világ“-ból és ment a gettóba. Ma ez fordítva van. Ha házunk kapuja bezárul mögöttünk, *akkor kerülünk ki a gettóból és megyünk otthonunkba.* Alapvető különbség ez. *A gettó nem földrajzilag körülhatárolt terület* ma már, legalább is nem abban az értelemben, melyben a középkor ismerte. A gettó: a „világ“. Kívül van a mi gettónk: a piacok, az országutak, a vendéglők, mind a gettó. És az ismertetőjele: a szomszédnélküliség. *A zsidó sorsa: a szomszédtalanság.* Ki tudja, meddig lehet ezt kibírni. Az élet mindenütt ismer szomszédot. Nem barát ez, csak valaki, aki hajlandó az életet a mással együtt viselni, nem akarja megnehezíteni neki és barátságos szemmel nézi a fáradozását és igyekvését. Ez hiányzik. A nagyvárosi zsidók nem érzik annyira, de a kisvárosok zsidói, akik szomszédok nélkül laknak a piactéren, akik gyermekeiket szomszédgyerekek nélkül küldik az iskolába, ezek érzik az elkülönítést, melyet a szomszédnélküliség jelent, amely borzalmasabb, mint bármi más, ami talán a legkegyetlenebb sors az emberi együttélésben, ami csak valakit érhet. Semmit sem találnánk olyan fájdalmasnak, ha megvolna az érzésünk, hogy szomszédunk is *volt.*

Még valamit hozzá kell tenni. Nagyon furcsa kultúr helyzetben élünk. Csak elvakult tekintet nem ismeri ezt fel és minden igyekezetünk mitsem változtat rajta. Ha valaki megvizsgálja a németországi zsidók kultúr helyzetét és a hatalmas festmény fölé boruló firnis-rétegnek csak egész kis részét hántja is le, tudja, hogy az egész csak *torzó*, ijesztő nyomorúsággal és tátongó sebekkel. Ha meggondoljuk, hogy nincs többé törvényes helyünk a német kultúralkotásban,

nem magunk miatt, hanem a miatt a kultúra miatt, akkor minden lemeztelenedik, amit mi a „kultúra“ címen mívelünk. Beethovent, Bachot és Mozartot játszunk, Goethet és Hölderlint olvassuk, vágyakozva hallgatózunk ezeknek a szent németeknek a nagy ki nyilatkoztatásai után. Ez igen szép dolog, a régiékhez való visszatérésben mindig van valami szép és megkapó. De micsoda színjáték, micsoda tragédia olyan embereknek, akik egy *korban* élnek, anélkül, hogy *vele* élnének. *Nincsen semmi időmértékjelzőnk* ebben a német jelenben. Kulturális tekintetben is elszakadtunk a horgonyoktól. Mérőólmot adtak a kezünkbe, melyet leeresztünk a német és európai kultúreredmények mélyébe és gyors vágással elválasztjuk azt a régi irodalmat, amelynek odaadhatjuk magunkat, attól a mai irodalomtól, festésztől, zenétől, amelynek nem szabad odaadni magunkat. Az a tény, hogy szinpadjainkon nem szabad mai drámaíró darabját előadni, hogy egy német zenekar sem játszaná zsidónak a műveit, hogy festőink alkotásai elé akadályokat gördítenek, kulturális helyzetünket *tetsz-életre* ítéli, *borzalmas távolságban a valóságtól*. Itt nem segít semmiféle igyekezet, semmi egyesület, semmi kultúrszövetség. Mert „*korlátozott kultúra*“ nem létezik! Nem tudom, meddig képes még az ifjúság így élni. Igaz, hogy át lehet telelni esetleg emlékekkel az egyszeri időről, mikor még együtt élhetünk és dolgozhattunk, mikor Gustav Mahler zenét szerzett és Gundolf Goethet magyarázta. Nekünk még nagy és szép készletünk *van* ilyen dolgokból. De csak nekünk. A fiataljainknak nem. Ez kérdés. Nem felelet. *Felelet nincs.*

A gettóhoz, a mi 1935-beli gettónkhoz tartozik még valami, amit nehezen lehet csak megjelölni és amit „*életünk a német tájban*“ ír körül. Nem kell erről hangzatos szavakkal beszélni. Csak egyszer keresztül kell utazni a német tájakon, ilyenkor, tavasszal, mikor az új élet sarjad, mikor friss zöldbe öltözik a mező, a hegyipatakok ezüstösen csillognak, a fák virágzanak és mikor fiatalon magasodnak az erdők a hegyekben. Ezt kell csak tenni és az ember teljes bizonyossággal érzi: ide vagyok kötve ehhez a tájhoz, ide vagyunk kötve minden időkre és sok zsidónak, aki kiment a karsztos Palesztinába, igazi és tiszta a vágyódása ezek után a zúgó erdők és záros mezők után. Beleszülettünk ebbe a tájba. Nem akarok semmit mondani a táj mythoszáról és misztikumáról, mert nem ismerem a határokat ennél a tárgynál. De ettől eltekintve, ez a kötöttség nagy, erős és igaz. És mégis megváltozott az utóbbi két évben. Mert nincsen táj ember nélkül. Az igazi tájhoz élő, érző és gondolkodó emberek tartoznak. Sohasem a puszta tájhoz fűz a kapcsolat, embernélküli tájhoz, mert csak az esztétikában mentes a táj az emberektől. De ha ez így van, akkor *a táj, amelyben élünk, kezd megváltozni*. Mert ugyan hol lehet zavartalan a kapcsolat, ha még ezen a tájon is vannak palánkok, gátak, táblák, amelyek megtiltják nekem, a tájban élőnek a közeledést. Sebek ezek a táj testében. Mert, hogy vannak tájak a síkságon és a tengernél, kis faluk és városok, amelyek nem kívánják zsidó, azaz saját magam

belépését, az nem csak elszomorító. Nem, ez kevés: *ez megváltoztatja a tájat magát is, a tényleges képet, megjelenését, nem csak az én érzésemben*. És a hegyek, folyók, fák és mezők soha sem sejtett változáson mennek keresztül, torzképeket vágva. Ebben az átalakulásában a tájnak, amely a mienk is, megint a gettóállapot mutatkozik.

Az 1935-ös gettónak megvannak a maga tényleges falai is, törvényekben és rendeletekben. De jó, ha látjuk ezeket a láthatatlan falakat is, a kultúra, a táj, a belső határok falait. Jó, ha tudjuk, mit jelent tulajdonképpen: Gettó 1935.

Mindezt harag és vád nélkül mondtam el. Sokkal jobban tudatában vagyunk ennek a történelmi zuhanásnak, semhogy sorsunkra még hiábavaló panaszokkal is reagáljunk. Csak azt tudjuk, hogy ez az itt vázolt lét nem lehet a zsidóság reprezentatív életformája. És tudjuk, hogy ugyanakkor, mikor életünk ilyen váratlan változáson ment keresztül, ugyanakkor a zsidó életnek *új alakja* keletkezett és a zsidó ember átalakulása megy végbe a zsidó születés és zsidó ujjászületés országában.

SOMLYÓ ZOLTÁN: ZSIDÓ KÖLYÖK

*Az elmúlt mély idők opálos ködein át
látom életem hullámának taraját.
Látom a kislfiút, aki a homályba jár
s látom a hintókat, amikről ráfröccsent a sár...*

*S látom a ruhámat, melyre a sár rátapadt...
S látom a veréstől szepegő kislfiút: magamat...
S látom az ütletet s még ma is sajog a helye...
S még ma sem, még ma sem, még ma sem nyugszom
bele...*

*S még ma is abban a sötét sarokban könyökölök...
S hallgatom, ahogy sziszegik felém: zsidó kölyök!...
Anyám is hallotta akkor a sírba, odalént,
ahová egy zuzmarás téli nap fehéren lement...*

*Apám is messze volt, a Dráván, munkába járt;
parasztokkal mérte a széles jegenye-határt...
Mit tudhatta ő, hogy az árvájával mi esik!...
Mikor szidhatják, lökhetik, üthetik: mohón lesik...*

*Hisz őt is csak lökdöste, fúrta a kenyéradó!
Attól volt a szeme mindig oly mély, mint a tó...
Mint a tó, amibe kavicsot dobtak bele:
attól lett a szeme gyűrűző s könnyel tele...*

*Őt is csak zsidózták mindig a háta megett...
Gyáván sziszegték a gyáva zsidózó éneket...
Mért nem léptem egyszer elébe, hogy szóljak neki!...
Hisz tudtam, hogy a férfiás nyílt harcot szereti...*

*...Ma épp úgy zsidóznak engem a hátam megett...
S nekem sem mondja el senkisémet, senkisémet ezeket...
Minek is mondanák? Az ilyen besúgás mire jó?
Hisz enélkül is tudja a zsidó mind azt, hogy zsidó...*

Az Elisa forrásnál Jericho mellett

Binetter József szentföldi felvételeiből

A jeruzsálemi Szentély hegyének tere

PATAI JÓZSEF: A YEMENITA KIHORDÓ

Jeruzsálem sok száz zsinagógája közt a legmegrendítőbb áhitatúak a délarábiai nap perzselte sötétbarna yemeniták gyülekezetei. Az imaház előterében papucskok, sarúk sorakoznak egymás mellett, amint a hívek sorban levetették, teljesítvén a bibliai parancsot: „Vesd le saruidat lábaidról, mert a hely ahová lépsz, szent“. A módosabbak harisnyában lépnek be, a szegényebbek és a legjámborabbak mezítláb állanak a gyékényeken és szőnyegeken, mik a templom egész padlóját beborítják. Az ájtatos alázat megtestesítőiként hatnak, amint mozdulatlanul, nesztelenül magukba merülve imádkoznak és a fejükön átvett és egész alakjukat beburkoló fekete-lila-sávós fehér talisz alól kibukkannak a mezítelen lábak. Csak a Kedusánál és a Halljad Izráel, az Örökkévaló Egy-nél emelik fel a hangjukat. Lábujjhegyre ágaskodva, extátikus mozdulattal magasba szökdelve kiáltják: „Szent, szent, szent a Seregek Ura, tele az egész Föld dicsőségével“. Mintha ezt az Egyet világgá akarnák kiáltani. Ezért az Egyért készek minden szenvedésre, vértanuságra. Az egész keleti falat elfoglaló, finom faragású Frigyszekrény előtt egyszerű hímzésű piros függöny csüng és a kárpit felső részén színesen applikált héber betűkkel: „A Tórának és a szent Rabb Salom Sabazinak érdemei lebegjenek fölöttünk és egész Izráel fölött“. Előtte hosszú sorban öblös üvegtányér alakú mécsesek lógnak le a mennyezetről, köröskörül kanócokkal, miket mind egy-egy elköltözött lélek üdvösségére gyújtottak meg. A templomban nincsenek padok. A falak mentén a földön elhelyezett keskeny lapos párnákon ülnek az öregek, maguk alá vetett lábakkal, imaköpenyükbé bugyolálva, mint összekuporodott élő gomolyagok. Mellettük megnyúlt arcú, szikár alakú fiatalok, hosszú ingeikben, lelógó göndör halántékfürteikkel, tiszteletadó némaságban állnak és hallgatják az előimádkozó halk recitálásait. És kissé mozgalmassabban ide-oda lóbálódznak, de európai ruhában és fürtetlenül a legifjabbak, az új generáció, mely már

modern jeruzsálemi iskolák padjain szívja magába az új élet levegőjét.

Istentisztelet után csatlakozom az egyik jámbor yemenitához, aki legkésőbb hagyta el a templomot. Fejét a Frigyszekrény függönyéhez szorítva, hosszú csókkal vett búcsút az imaháztól. A bejáratnál még várta az öreg, aki mindenkinek a kezébe ad egy zöld, illatos ágat, hogy megszagolja és elmondja reá az áldást: „aki illatos fákat teremtett“ és ő reázenghesse még egyszer, talán ma már századszor, hogy „amen“, ami maga is istendicsőítés számba megy.

A kis zeg-zugos utca tele van ünnepi melódiákkal. Az alacsony ablakokon át bepillantva, mindenütt a földön ülő yemenita családokat látunk. Énekelnek és készülnek a lakomára.

Kísérőm megáll egy kékremeszelt kis ház előtt.

— Itt az én hajlékom — invitál barátsággal — tiszteld meg, uram.

— Nem zavarnám ünnepi lakomádat — felelem.

— Ellenkezőleg — tiltakozik a yemenita — az zavarná ünnepem örömét, ha elmennél hajlékom előtt és nem térnél be.

— De engem vár a testvérem a „Száz-Kapuban“.

— Mindnyájan testvérek vagyunk, zsidók — mondja a yemenita. — S a lelkeink is egyazon forrásból fakadtak.

A beszélgetésre kijött egy széles, színes kendővel bekötött fejű fiatalasszony, reánk meresztette nagy fekete szeméit és mint aki mindjárt tisztában van a helyzettel, segítségére siet a férjének:

— Hiszen szent parancsokat ünnepkor vendégeket látni. Miért akarnátok megfosztani házunkat a szent cselekedettől?

Ennek a kedves meghívásnak nem lehetett ellentállani. Benn, a boltozatos, tiszta kis szobában már ketten ültek a földre terített gyékényen. Egy vak öregasszony, aki világtalan szeméit mereven magasba mereszti, de a házigazda megérkezésére halvány mosolyt

eröltet sápadt arcára es egy aszkétaarcú, mezítlábas fiatalember, aki csak egy pillanatra néz föl a foliánsból, fejbiccentve köszönt, aztán tovább elmerül kabbalisztikus buvárkodásába.

— A mi vendégeink — mutatja be a házigazda. És mindjárt belefog az ünnepi énekbe, kidusba.

A háziasszony datolyát, mandulát,ogyorót, diót hoz. Valamennyien helyet foglalnak a földön. Nekem, járatlan-ületlen európainak zsámolyt adnak. Zsámolymagasságú az asztalul szolgáló lapos láda is, amely színes abrosszal van leborítva. Előkerülnek az ételek. Valami mustárszínű sűrű leves, amelybe a nyers salátát és macoszt mártogatják, villa, kanál nélkül, de tiszta ujjakkal. Megpróbálom én is, hogy sérződés ne essék. Egy csepp belőle jobban éget, mint a legerősebb magyar paprika. A házigazda észreveszi, hogy megégettem magam és mosolyogva vigasztal:

— Ez csak nekünk való. Mi yemeniek erős ételeket szoktunk meg, hogy ne hizzunk el. Minek majd túl sok táplálékot adni a férgeknek?

— Mikor jöttetek ti el Yémenből?

— Még a világháború előtt. De ott mindig háború volt. Mi igazán csoda mód menekültünk meg. Az utak tele vannak rablóbandákkal. Mi egy híres rablót fogadtunk fel, akinek odaadtuk egész vagyonunkat, hogy megvédjen minket az úton.

— És szavát állta?

— Ha az arab rabló szavát adja, be is tartja. Csodálatosak Isten útjai. Ugyanazzal gyógyít, amivel sújt. Késsel sebesítenek és operálnak is. Rablókkal veszélyeztet és védelmeztet.

— És a ház asszonya is Yemenben született?

— Igen, az úton. A hegyek között. Anyja akkor 15 éves, fiatalasszony volt. Cipeltük mind a kettőt eleget hegyen-völgyön.

— Tizenötéves volt az anya?

— Jól van ez így — veszi át a szót az asszony. Jobb, mint itt, ahol a lányok megszokják a szabad életet, aztán sokan folytatják ezt a férjeik mellett is. Nálunk alig cseperedik fel a leány, férjének uralma alá kerül és megszokja az asszony kötelességeit.

— Viszont nálatok több felesége van egy férfinak és ez jó?

— Ez csak ritkán fordul elő — tiltakozik a férj és gyengéd pillantást vet feleségére, aki fekete, nagy szemével hálásan viszonzza a szeretetteljes tekintetet. De az asszony még erősebben akarja elítélni az itt-ott mégis felbukkanó többnejűséget:

— Többel, mint egy feleséggel élni, nyílt paráználkodás. És titkosan ez itt, meg Európában is előfordul — teszi hozzá epésen. — Hát ezek boldogabbak?

Az aszkétaarcú fiatal yemenita megsokalva ezt a profán beszélgetést, belefog egy ünnepi ének zümmögésébe: „Jaala bói leganni“... „Kedvesem, jöjj a kertembe“... Hosszan fogja, csūri-csavarja a dal modulációját, szinte szorongatja szenvedélyesen, mintha nem akarná többé elereszteni. De itt a szerelmes az égi Atya és a kedves Izrael gyülekezete, akit meg akar váltani az örök bolyongástól, szenvedéstől. A házigazda is vele énekel áhítatosan. Aztán elővesz egy kopott pergament-kodexet és más éneket lapoz fel.

Bús melódiája csupa sóvárgó epedés, vágyakozás megváltás után. Kezembe veszem egy percre a kéziratos énekeskönyvet és lapozgatok benne.

— Nem adná el? — kérdem. — Persze ünnep után, gondolom.

— Régi örökség ez, atyáról fiúra szállt. Csak ezt mentettem meg Yemenből. Nem tudom, hány őszám énekelt belőle. Még száz fontért sem adnám el.

— És ki írta ezeket az énekeket? — kérdem.

Ebben a pillanatban felállt a házigazda és a fiatal yemenita és felemelkedett és magasra emelte fekete nagy szeméit a felesége is, fölfelé nézett ültében a vak öregasszony is és szinte egyszerre mondták, mintha imát recitálnának:

— Rabi Salom el Sabazi, szent érdemei oltalmazzanak minket és egész Izráelt, amén.

Ugyanaz a szent, akinek a neve az imaházban, a Frigyszekrény függönyére van hímezve. Aki kabbalista s költő volt és a száműzetésben szenvedő Sechina és Izrael és a test és lélek szerelméről dalolt:

Ki csókolt meg szerelmes csókkal?

Királyi lakban aludtam édesen,
S hajnalban közelgett kedvesem.
Lángolt a vérem, szívem reszketett.
S ha nem lövel rám lány tekintet,
Lobogó vágyamtól tán meghalok.
S ő szölt: „Mért reszketsz? A lelked vagyok.
És test és lélek örök frigyben él,
Míg mindegyik helyére visszatér“...

— Nagyon mély ezeknek az énekeknek az értelme, — mondja a yemenita. — Nem mindenki bírja felfogni. És kell hozzá a nigun, a melódia, hogy behatolhassunk minden mélységébe...

S dalolja édesen, andalítóan, fájdalmasan.

Itt, ebben a környezetben, amely idevarázsolja a perzselő Délarábia fűszeres szegénységét és misztikus fantáziagazdagságát, itt ezeknek a hívő, titokzatos lelkeknek átérzésén keresztül értettem csak meg igazán ezeknek a kabbalisztikus énekeknek jelentését és jelentőségét. Amikor a test eped a lélek után:

Hallga te édes	Jer velem édes
Myrrha-virágom,	Járjuk a kertet!
Hallga, kívánlak	Fürge madárcák
Nárdusos ágyon.	Lágy dala zengett.

S a lélek, melyhez a földi kertek járása közben por és sár tapad, sírva sóvárog az örök tisztaság után:

Sírt a leányka:	Sírt a leányka,
„Porba sülyyedtem!“	Könnye lepergett.
Égve, sajogva	Sírva az éjben
Sajgott a lelkem.	Jártuk a kertet...

Valami komplikált lépcsőn egy európaiasan öltözött asszony jön le. „Chag zaméach“ — köszönt és helyet foglal a gyékényen a vakasszony mellett. „Szép vendégeitek vannak“ — mondja nyájasan. Aztán németül szól, halkán, hogy a házbeliek ne értsék:

— Csodálatos emberek! Páratlanul jók. Mindig vannak szegény vendégeik és ők maguk földhözragadt szegények. Enyém ez a kis ház. Látom az életüket. Az ember kihordó, alig keres valamit. De minden falatot megosztanak még szegényebbekkel. S mindig derűsek, jókedvűek, elégedettek. Csodálatos emberek.

SZABÓ IMRE: ARANYKORSÓ

Szombatos tárgyú daljáték, melyet nagy sikerrel mutattak be a kolozsvári-cluji Nemzeti Színházban dr. Eisikovics Miksa zenéjével.

(SZIN: *Parasztszoba. Dúsan terített asztalon bor és mézeskalács. Egymás után jönnek Tunisz, Préger és még egy-két muzsikus. Énekelnek.*)

TUNISZ (*kopott eleganciával öltözködő zenész, túláradó temperamentummal*): Ha nem a Sajovics, én becsületesemre mondom, nem gyövek ide. Ez egy eljegyzés? (*Az asztalra mutat.*) Szavamra mondom, de becsületszavamra, én úgy éljek, a multkor a Goldfarbékánál Régenben muzsikáltam. Szegény emberek, a férfi bőrkkel kereskedik, az asszony, itt haljak meg, ha nem igaz, szappant, meg cipőzsinórt árul és kérem, eljegyzést csináltak a lányuknak. Itt dögöljek meg, ha nem volt az asztalon akkora hal, mint ez a hegedű. Hal és fonott kalács és ne lássam az unokáimat, ha nem igaz, egy olyan torta, hogy mit mondjak magának, istenemre mondom, az a torta beszélt. És bor és bürmogyoró és ringli és szardínia és pácolt hering, ne mozduljak erről a helyről, ha nem igaz. Hogy minél több bort igyanak a vendégek. Ezek?! Nem is értem ezt a Sajovicsot! Benősül a parasztkhoz.

PRÉGER (*öreg muzsikus*): Csakhogy itt van a pénz, fiam! Egy Goldfarbnek soh'se lesz háza, meg földje, meg annyi pénze, hogy azt se tudja, hová dugja. Sajovicsnak van orra. Kiszimatolta...

TUNISZ: A Sajovics orráról jut eszembe, hogy micsoda szag van itt? Becsületszavamra, bundaszag. Én úgy éljek. Tiszta örület, istenemre mondom! Beházasodik bundások közé!

PRÉGER: Na ja, majd Goldfarbékhoz fog beházasodni, mert pelenkaszagúak!

TUNISZ: És mit gondol, mit fogunk mi itt keresni? A néhai és a jövő gyerekeim egészségére esküszöm, száz lejt nem keresünk, per kopolyú. Igazán bánom, hogy lecsusztam erre a pályára. No, de nem tart soká. Hál'Istennek, van rá kilátás, hogy polgár legyek.

PRÉGER (*nevet*): Maga és polgár! Kész kacagás.

TUNISZ (*kissé fölháborodva*): Becsületesemre mondom. Ismeri a rendőrkapitányt? Udvarolt a húgomnak és megígérte, hogy kineveztet detektívnek.

PRÉGER: Hát az nyugodtabb pálya, mint a mienk! Az biztos. Csak baj, hogy nem fogsz muzsikálni.

TUNISZ: Nem fogok muzsikálni, de azért csak elnőzöm egy pár gazembernek a nótáját.

KOLOZSINÉ (*be. Körülnéz, rendben van-e minden. A székeket letörli.*)

MIND: Jó estét, nemzetes asszony!

KOLOZSINÉ: Jó estét. Nem éhesek?

TUNISZ: Ahogy vesszük, nemzetes asszony. Vettem volna isten bizony egy kis mézeskalácsot az asztalról, de nem tudom, jut-e akkor mindenkinek?

KOLOZSINÉ: Soh'se kímélje őket. (*Odanyújt neki és Prégernek egy-egy húslarabot.*)

TUNISZ (*nézi a kicsi darab sült húst*): Milyen szomorú dolog ez.

KOLOZSINÉ: Micsoda?

TUNISZ: Az, hogy ilyen kis darabka húsért leölnek egy olyan nagy darab marhát. (*Meg akarja csokolni Kolozsiné kezét.*)

KOLOZSINÉ: Hagyja már, nem vagyunk mük urak!

TUNISZ: Pedig tessék elhinni, a gyerekeim boldogságára mondom, én még ennél uribb helyen nem muzsikáltam.

KOLOZSINÉ: Ezt az üveg bort is kiihatják. (*Odateszi eléjük a kicsi asztalra.*) A többit igyák ki a vendégek. Nem lakodalmat csinálunk, csak eljegyzést. Maguknál ilyenkor nagy multság vagy, úgy-e?

TUNISZ: Dehogy van, nemzetes asszonyom, dehogy, dehogy! A multkor kérem egy régeni családhoz hívtak, a magasságban trónoló szentséges örökkévaló istenemre mondom, az asztalon két száraz hering feküdt és itt repedjek meg, el ne tudjak innen mozdulni, ha nem igaz, két üveg bor és hat üveg szódavíz. Ez volt minden. És ha tudná nemzetes asszonyom, micsoda dúsgazdag emberek! A férfinek bőrgyára van, az asszonynak pedig nagy, híres szappanfőzdéje.

KOLOZSINÉ: Az eljegyzés szóval nem nagy lakoma zsidóéknál.

TUNISZ: Egyáltalában nem! Mondhatnám, szinte bőjtnap.

KOLOZSINÉ: Nemsokára megkezdjük. Megyek, híjjam be őket. (*El.*)

PRÉGER: Mondja, Tunisz, mit csinál maga avval a sok hamisesküvel?

TUNISZ: Mit csinállok? Lenyelem és kiköpöm. Mit háborodik ezen? Azt gondolja, ha ez a Sajovics meg fog esküdni ezzel a parasztlánnyal, az nem lesz hamis eskü? Isten engem úgy segítjen. (*Öklöt mutat.*) Ilyen link eskü lesz. (*Bejönnek a vendégek. Zene és kórus. Előbb a szombatosok nesztora, az öreg Farkas Ezsajás, utána Matild, Sajovics húga, Cincár Samu, a férje, Mirjám, Sajovics és még néhány paraszt, az örömszülők. A férfiak megcsókolják a pergamentet az ajtófélfán. Végül jön Kajla Klári. Letelep-*

A. Kosloff (Páris): Talmudtanulás

szenek. Farkas Ezsajás kerül az asztalfőre. Tőle jobbra a mátkapár, balra az örömszülők. Mindenki ünneplőben. Ének.)

FARKAS E. (kettétör egy darab mézeskalácsot, haikán áldóimát mond. A többiek követik, úgyhogy mindenki vesz egy kalácsot és áhítatosan eszi. Farkas Ezsajás elmélyül, a témán gondolkodik): Mielőtt a cseréptányért összetörnénk, amivel jelképezni akarjuk, hogy azok is, akik most eljegyzik magukat, zúzzák össze magukban az ellenkezések cseréptányérjait.

MATILD (puha, élveteg asszony): Finom. Cukor és mazsola! (A meglepedettség moraja.)

FARKAS E.: Mondom, mielőtt rátaposnánk a mátkapár bűneinek és fogyatkozásainak cseréptányérjára, szeretnék egy rövid példázatot mondani az asszonyokról.

MATILD: Biztos, brilliáns lesz! Smeke dig. Egy székelv és úgy beszél, mint egy rabbi. Nyelven hordja a szívét.

FARKAS E.: Hadrián császár valamikor maga elé hivatott egy zsidó törvényhozót, hogy megfeddje. A ti istenetek egy tolvaj, — mondotta — mert hiszen a Bibliában írva van: „Isten álmot bocsátott Ádámra és akkor az Úr kivette egyik bordáját“. Vagyis lopott, úgy-e? De a bölcs leánya ekkor közbeszólt:

MATILD: Biztos, jót mondott. Nekem legyen mondva, az ő kára nélkül.

FARKAS E.: (szelíd gúnnyal): Már akkor is közbeszóltak az asszonyok. (Nevetés.) Mondom, hözbeszólt és azt mondta: Az éjszaka tolvajok jártak nálunk s elvitték az ezüstkancsót. Igen ám, de helyébe otffejlettek egy aranykorsót.

MATILD: Nagyszerű. Ennyi eszük csak a régi világban volt a nőknek.

KAJLA K.: Mikor fog ez már hallgatni! Ne beszéljen annyit a szájával!

MINDNYÁJAN (lepisszegik).

FARKAS E.: Látod, császár, — mondotta a leány — hát nem volt jobb az első embernek, hogy kivették a bordáját? Asszonyt kapott a helyébe.

MATILD: Aranykorsót! (Tetszés.) Te is az vagy, kicsi Mirjám. Aranykorsó!

FARKAS E.: Most pedig törjünk össze egy cseréptányért és mondjuk háromszor, jószerencsét! (A tányért valaki a vendégek közül lehajtja a földre és rátapos. Mindnyájan ismétlik.) Jó szerencsét, jó szerencsét, jó szerencsét! (Zene tust ad. A cserepeket Farkas Ezsajás kiosztja a jelenlevők között.) Minden egyenetlenség, ami kitör a mátkapár között, így törjön darabokra. És így törjenek össze Izrael el-lenségeinek ravasz fondorlatai.

MIND: Ámen, ámen, ámen!

LAKOS ANDRÁS: AZ ÉN VILÁGOM

Az én világom	Az én fájdalom
Csendes világ.	Máglyák sora.
Nincs benne más,	Álmomban felsír
Csak néhány szál	Az ősi dal
Gólusvirág.	S többé soha

A röppenő
Perc peremén
Nem ejt könnyet
Bús emberszem
Ily könnyedén.

LEGENDA A TÜRELEMRŐL

NACHMÁNN KROCHMAL UTÁN

Az ősapa sátrának ajtajában ült. A nap már leszállt, éjjel volt, de a csillagok fénye égi világosságba borította a pusztát, mintha Isten a szellemét és jóságát szórná reá, hogy Ábrahám lelkébe is bevilágítson. Ekkor meglátott egy törékeny, öreg és fáradt aggastyánt, amint felé imbolygott a fényben. És Ábrahám szíve megesett az emberen, hozzálépett, karonfogta és így beszélt hozzá:

„Ne menj el szolgál előtt, vándor! Lépj be sátramba, mosakodj, egyél és igyál és térj nálam nyugovóra. Majd reggel folytathatod utadat. Hozz áldást tetőm alá és holnap az én áldásom fog kísérni téged.“

Az öreg végigmérte Ábrahámot és megrázta a fejét:

„Idegen vagy te nekem és idegen a te sátrad. Inkább majd ott hálók a terehintus-fa alatt, amely éppúgy a tied, mint az enyém.“

De Ábrahám, Isten szolgája nem engedett, míg csak rá nem bírta, hogy sátrába térjen. És Ábrahám adott neki vizet mosdani és megkínálta enni- és innivalóval. És az öreg mosdott és evett.

Ábrahám csendben ült és örült a jótettnek, melyet véghezvitt. És mikor készen voltak az evéssel és ivással, így szólt az öreghez:

„Fel, testvérem, dicsérjük a Láthatatlant, a magasságot, aki nekünk ételt, italt és lakást ad, az ég és föld terem-tőjét.“

Ekkor azonban durcásan mormogta a vendég:

„Mi közöm a te láthatatlan Istenedhez, ember? Nem ismerem őt. Az én sátramban, a pusztta másik oldalán, van nekem Istenem, melyet a saját kezeimmel készítettem. Egy fedél alatt lakik velem, megóv engem, és úgy néz rám, ahogy én reá. Ő az én látható segítőm és uram — a láthatatlant nem ismerem, nem akarok hozzá könyörögni és nem akarom dicsérni.“

Ezek a szavak indulatba hozták Ábrahámot, felemelte az öreget a földről és kiűzte sátrából. Aztán leült egyedül és imádkozáshoz készült. Ekkor megjelent neki az Úr és megkérde, hol az idegen, aki sátrába tért.

Buzgón válaszolt az ősatya:

„Megttagadta a köszönetet tőled, Uram, és én kiutasítottam fedelem alól a hálátlant.“

A fényből Isten szava zúdult Ábrahám lehajtott fejére:

„Szolgám, Ábrahám! Én elnézem a bűnét, engedem, hogy százkilencvenkilenc éve járjon a földön, ruházom és táplálom — és mégsem teljesíti akaratomat. És neked, Ábrahám, nincs türelmed számára egy rövid éjszakán keresztül?“

Ábrahám mélyen lehorgasztotta fejét és könyörgött Istenhez, hogy bocsássa meg keménységét. Aztán kisetett a sátorból, a pusztába és megtalálta a vándort, alva, a terehintus-fa alatt. Olyan lágyan költötte fel, mint ahogy gyermeket szoktak felköltetni, visszavezette a sátorba és puha fekhelyet készített neki és mellé ült, hogy vigyázza vendégének ágyát.

Mikor eljött a reggel, az idegen levetette álmát, mint egy kabátot és Ábrahám újra adott neki mosdóvizet és ele-delt, aztán kikísérte a sátorból útjára.

Mikor visszatért sátrába, hallotta az Úr szavát:

„Ábrahám fiam, tetszett nekem, amit tettél. Ezért örökké meg fogok emlékezni a veled kötött szövetségem-ről, és megáldom utódaidat. Az én népem lesznek ők és én leszek Istenük.“

És Ábrahám állott a sátor előtt és látta leszállni a nagy tűzgolyóját, Isten kegyelmének jelét, aki jóságot vet, minden földi embernek aratásul.

Klein Ernő Szentföldi felvételeiből. Jobbra: Merchavja, balra Rison l'Cijon. Középen: Bialik és Achad Haám sírjai

AVIGDOR HAMEIRI: ÁLARCOS-BÁL

Ezer öröm házunkban, szent báli este,
Hazugság Őfelsége vak szemmel hunyorgat,
Örök ünnepünk ez, farsang, Újhold, Szombat.
Mult s holnap ködében csupa álarc, festve.
Tegnapban él minden itt, s holnaputánban,
Csak nem a Mában.

Ma nem látsz itt senkit s téged senki se lát.

Véreső csepeg, verejték nedve szakad
Dőzsölők fejére a szurtos szeméten,
Balsors árja elsodor itt mindent,
Az undor ragadva lelkedig tapad,
S a szív utálatba botlik minden lépten.
Gyógyító nap itt hiába ont sugarat,
Hiába tündököl s ragyog az ég,
Itt nincs menedék.

Itt arcába dobálnak zsidó sarat, —
Hoja haj, tovább, hoja hé,
Ne pillants fölfele,
Itt minden vén bűnös ártatlan kis gyermek,
Itt minden parázna keblén lilomok hevernek.
Szűz álarcát ölti a szajha,
Hoja haj, tovább, Megváltó-ünnep ez, rajta!
Ne nyisd ki szemed, ne légy itt bolond.
Hazugság Őfelsége arany konfettit ont,
És szerpentin ezüstöt, —
S szentség itt minden, féltett titkok kincse,
Minden mult-fény itt s jövő-messiási dal,
Minden szenny szent olaj s minden kocsmá-icce
Teremtés ősbora, oltár-ital.

Tegnap minden jó volt, tegnapelőtt csodás,
Holnap jön a csuda, holnap jön Messiás.
S ma: minden átok szentté szentesül,
Ma minden feddés: káromlás, szitok.
Ma állj künn, ma: küldött vagy, követ,
Ma: ha a mennybolt hullatna tüzet,
Nem nekünk ad fényt szikrázó napunk,
Mert zsidók vagyunk.
Ez a végzet: fetrengni sárban,
S ha sugár gyul itt, — tegnapé, holnapé,
S hiába nőszi ki ezer közül sudáran,
Szemedbe köpnek s elborít az éj.
Ma légy kutya,

Simogató mosoly boldog alkusza,
Gyomornak ünnepén, ez álarcos bálon,
Mit úgy hívnak: Ős vízszentelő álom.
Mindent a jövőnek, a jövendő drága,
S te trágya vagy csak, trágya.
Minden tisztátlant termékenyítsen véred,
Hoja haj, rajta, ne búsulj, megéred
S építsz Pitomot, Ramszeszt: Templomot emeltél,
S Ūr papját, piócád rejti a Szentély.
Téged nem Sátán öl meg, — Isten-csók dicsben,
Nem Moloch nyel el, de örök élő Isten.
Üdv neked, üdv neked, s üdvözít máglyafény.
Mely hit-tűzzel lobog Cion szent hegyén.

Ez a Végzet: álarcok közt álarc,
Hazugság Őfelsége vonul itt vad tánca.
Nekünk nincs mostanunk, nincsen itt Mára.
Itt minden hajnal: holnap s minden alkony: tegnap.
S minden oly istenes és az égbe felcsap.
Mert Izrael-háza ünnepe ez, nem csapongás, vigasság.
Náluk az ördög: ördög; nálunk Ūr követje, Igazság.
Náluk véres kezek, nálunk: tiszta, mint hó.
Náluk korcsmában hempergő, részeg disznó,
Nálunk nazireus, Ūr felkentje,
Böffentése zsoltár, asztala oltár,
S áldozat illatot áraszt jötte-mente.
Náluk farkasüvöltéssel üvölt a farkas,
Nálunk a ragadozó szelid báránnytalpas.
Nálunk a róka sóhajt fájdalmasan,
S minden fogcsikorgás héber profécia.
Hat szárnyat ölt itt minden ördögfia.
Itt a vétkes nem vétkes,
Itt testvér, bajtárs s szava oly édes.
Minden fejen koszorú, minden arc kifestve,
Hazugság Őfelsége aranyat szór ez este.
Hédád minden tegnapnak, hédád holnaputának,
Csak nem a Mának.
A Ma övök, a Ma a molyoké,
Minden korhadtt díszé, minden szent ravaszé,
Minden aszott csonté és minden zöld kamaszé.
Halleluja, hej vigasság,
Ma táncolj és hallgass,
Ma nem látsz itt senkit s téged senki se lát.
Hoja haj, hédád,
Ha ez este le nem csap a guta reád.

Patai József fordítása

GESCHEIT HERMAN: HÁTRA ARC

Megváltotta a jegyet. Vissza. Oda, ahonnan valamikor úgy jött el. Örökre, Most már tudta, ilyen szó nincs. Ezt a a föld szótáraiból törölni kellene.

Dohogott vele a hajó. Napról-éjszakára fáradhatatlanra korbácsolva fúrta orrát a széteső habok közé. Úgy vitette magát vele, mint őszi szél görgeti a lehullott falevelet. Ő is csak törzsről-ágról szakadt falevél volt. Elgurult a szélben. Néha zörrent csak. Ha történetesen száraz oldalára esett.

Amikor jött, még tele volt nagy, erős indulásokkal. Csupa izom volt. Merő szándék. Szédítő tervek gomolyogtak a tarkója fölött. Előre lendültek vele s úgy taszították tova duzzadó testét, mint szolgazellentűk röpitik a titokzatos rakétát az ürbe. Gyökértelenül robbant bele az új életbe. De elementárisan feldobbanó ütemére félrekapódtak útjain az elért, idegen világok akadályellenei. Előle úgy tágultak a más szándékok, mint elbolondult jégtáblákat zúzzák darabokra a jégtörők.

Tört és zúzott, ha kellett. Csak szempillarebbenéssel parancsolt. Új, keletről betört cézárja volt napnyugatnak. Rombolva alkotott. Gyárok épültek a kezei közül. Iparok sustorogtak fel az elgondolásain. Milliók áldották a jövetelét. És csak kevés százak átkozták hiába.

Mindent elsöprött, ami akadály volt. Érkezett és győzött. Százezrek lefojtott vágyait váltotta egyetlen szavával valóra. Akart és elapadt a tengerek dagálya. Új rénszarvascsordák taposták a tundrákat. Intésére olajmezőket fúrtak szitává. Bányákat nyujtottak le a föld gyökere felé. Rövid sürgönyére erdőket taroltak le nagyállamokban. És városok csúcsosodtak ki korhadó fabódék közül. Nyugdíjas, biztosított népek terpeszkedtek szét az általa szerzett birtokokon.

Odakerült, ahová vágyott. Az élre. Mindent elért, amit valaha, bolondos fővel csak megálmodhatott. Ezreknek parancsolt közvetlenül. De valójában úr volt százezrek fölött. A megduzzadt munka forrongott körülötte. Bankok tarták föl előtte féltve őrzött mély trezorjaikat. És zsuporiak ásták elő emberöltőkön keresztül dugdosott arányaikat. Vállat rántott és mindenki elindult az új jövedelem felé. Ráléptek a haszon görszalagjára. Dőzsöltek a szerzett javakból. Neki-gömbölyödtek a zsíros kamatokon. Csak ő maradt józan. Egyedül.

Akkor megcsömörlött tőlük...

És megváltotta a hajójegyet. Nem volt már győző. Nem volt már parancsnok. Alig volt ember is. Csak elsodort falevél.

Nekitámaszkodott a hajókorlátnak. Nézte a csapzó, elmaradó vizet. Amint a hajócsavarok tépdesték a zöldből-fehérbe. És eltűnődött a hosszú barázdán. Ami mérföldekre hátra csillogott a hajó mögött. A vizek kalapján. Nyugatról keletre.

Vissza.

Oda, ahonnan egyszer elindult.

A hajó jött vele. Föltartóztatlanul. Még zsebében volt a csekkönyv. A sok millióról. Még egyetlen szava megállíthatná a hajó futását. Még szolgálja volt a minden emberek új királya. A pénz. A dollármillió. De makacsul összeszorította a száját. Hallgatott.

Azután kikötött vele az acélszörnyeteg. Vonatra ült. Új vonatra szállt át. Azután másik vonatra. Nem várta kocsit az állomáson. Csak egy parasztszekér előtt állt egy rozzant, nagyfejű lovacska.

Beült a meleg, ismerős, puha széna közé. Megindult vele a szekérkocogás. Elbóbiskolt a puha derékban. Tudta, két-három óra múlva megérkezik. Oda, ahová most jönnie kellett. Harminc vagy negyven időlátta, rokkant vityilló

közé. Amit harminc vagy negyven éve nem mondott ki. És amit úgy hívnak: Szülőfalu.

Éjszaka volt. Megérkezett. Lekászolódt a szekérről. Bedörömbölt az egyetlen kocsmá öreg ajtaján. Beengedték. Remegő, táncoló gyertyafények között. És lefeküdt az ócska díványra. Amiből már régen hiányzott a rugó. Amire ágyat hevenyésztek neki. A vendégnek.

Másnap korán felkelt. Egy szurtos kölyök vezette a dombra. Nyár volt és meleg. Megizzadt, míg felért. Az út végére. Két öreg sír közé. A temetőre. Ahová idegen kezek temették az apját. Hantolták az anyját. Nem volt síremlékük. Kőből. Csak két fejfa, amit régóta rágott már az idő. És rajta ismerős, de már kibetűzhetetlen írás. Nézte a betűket. Belerándult a fájás a mellébe. Nem értett semmit.

Elfelejtette.

Leejtette a fejét a mellére. Oda, ahol úgy fájt, szorított belül. És hirtelen kizokogott belőle az ima. A halottak dala. Messziről jött, akár a teste. Nagy vizeken túlról. De tisztán zümmögött fel benne az ének. Hibátlanul. Akár a nap végzi a tisztét a felhőtlen égen.

Másnap szekeret küldött a városba. Harmadnapra mérnök, munkások jöttek. És messzi földről megindult a márvány. Kékszínű, amiben az aranyat lelik. Kék, mint az anyja szemei voltak. Szelíd és jóságos. És acélosan kék, mint az ő szemei izzottak vad munkák delén. Emléktemplom épült a dombra. A már majd elfelejtett kettős sír fölé.

Mindennap ott volt. Maga intézkedett. Forrt, feldübörgött a munka, akárcsak odaát a kezdet-kezdetén.

Mire elkészült a mű, akkorára már újra tudta mind az imákat. Újra tanulta skandálni őket. A régi imákat új értelemmel.

Messzi földekről nagypapok jöttek. Szentemberek imádkoztak a sír felett. Új énekeket szórt szanaszét a szél. Régi halottokról. És ő kétkézzel szórta szét az új pénzt a régi népek között, akik vele gyászoltak. Ahogy újra felzengett az ének, ő minderősebben, bátrabban zümmögte velük. A dalt, amit már egyszer majdnem elfelejtett.

Azután lehajolt egy darabka rögért. A két sír közé. És zsebébe tette a barnás, meleg földet.

Visszaindult.

Akkor még nem tudta, merre kell mennie. Csak vonatra ült. A kikötő felé. Csak ott érezte meg az utolsó célt.

Két hajó állt a betonpart mellett. Az egyik nagy acélkolosszus. A másik, kisebb, könnyebb, fehér hajó. De akkor már tudta, melyiket választja. A kettő közül melyik viszi haza. Hol nyílik az otthon. Határozott.

Oda kell mennie. Ahol még öregebb ősök pihennek az őskövek alatt. És új templomot emelni a régi sírok fölé. A megmaradt erőt új szolgálatba állítani. Megtérni. Vissza. Haza.

Csak hadd menjen a nagy hajó tova. Nyugatra. A kicsi, az dél felé indul. Délkeletre. Arra, amerről narancsligetek hajbókolását zenével kíséri a déli szél. Ahol ciprusok takarják a hegyeket. S távolban kéklenek a cédrusfák.

Fellépett a hidra.

BEKÖTÉSI TÁBLÁK és tartalomjegyzék
a Mult és Jövő 1934. évfolyamához
kapható a kiadóhivatalban:
Vilmos császár-út 34. Ára 2.50 P

DR ENTEN MANÓ: „SZERESD ELLENSÉGEDET!“

Van az igazán fenséges Hegyi Beszédnek egy verse, amely a teológusoknak, az evangélium kommentátorainak igen sok fejtörést okoz, amely, fájdalom, egyik forrása lett annak a zsidóság ellen emelt, napjainkban is hangoztatott vádnak, hogy a zsidóság az ellenség gyűlöletét hirdeti, embergyűlöletet prédikál.

Hangzik pedig az evangéliumnak idevonatkozó verse ekképpen: Hallottátok, hogy megmondattok: Szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet. Én pedig azt mondom néktek: Szeressétek ellenségeiteket, áldjátok azokat, akik titeket átkoznak... (Máté 5, 43—44.) Az evangélium magyarázói teljesen zavarban vannak a „gyűlöld ellenségedet“ mellett, mert kénytelenek koncedálni, hogy sem az ótestamentumban, sem a talmudi irodalomban az ellenség gyűlöletének igéje nem található. De azért egyes nem-zsidó teológusok a tárgyilagos, az igazságot kereső tudomány által el nem fogadható hipotézisekkel igyekeznek a 43. vers második felének „igazát“ megvédeni. Strack—Billerbeck-ék azt mondják: Az ellenség gyűlöletéről a zsidó irodalomban ugyan nincs szó, de „az egész egy népszerű elv lesz, amely szerint az átlag-izraelita Jézus napjaiban az ő magatartását barát és ellenség irányában megszabta“. Ez a feltevés azonban azért nem vehető figyelembe, mert a szakember tudja, hogy Jézus korában az átlag-zsidó ezt a népszerű elvet hordozta ajakán: „Ami előtted gyűlöletes, azt ne tedd felebarátodnak sem.“ Egy másik feltevés szerint, mely Bornhäuser Károlytól származik, itt a tudatlan (am haarec) gyűlöletéről van szó, a nép egyszerű és műveletlen fiáról, aki ellen a farizeusok (az írástudók) egész gyűlölete irányult. Bornhäuser azonban elfelejti, hogy a farizeusok és „tudatlanok“ közötti antagonizmus sokkalta későbbeni időből való és korántsem volt oly nagy, mint amilyenek egyes nem-zsidó teológusok feltüntetni szeretik. Egy harmadik hipotézis, Fiebig Pálé, ekképpen hangzik: A vers egyik fele (szeresd felebarátodat) idézet, a másik fele (gyűlöld ellenségedet) a szokásos szóbeli magyarázat. Csakhogy egy ilyen magyarázat az egész zsidó irodalomban nem található. Peters Norbert feltevése szerint Jézus a szóban lévő 43. versben nem a prófétizmusra, a tórára célzott, hanem a szentírási elvet szűkebb korlátok közé szorítani szerető farizeusi kazuisztikára. Az igazság azonban az, hogy a „farizeusi kazuisztikának“ az etikája nem áll mögötte sem a biblia, sem az evangélium etikájának.

A kritikai alapon álló tudósok a „gyűlöld ellenségedet“-re vonatkozólag azt mondják, hogy az egy későbbi tendenciózus interpoláció, „egy tudatlan másoló rosszakaratú közbeszúrása“. Ezt a nézetet támogatja a Lukács-evangélium is, amelyben az ellenség gyűlöletére vonatkozó utalás teljesen hiányzik és Jézus ekképpen szól: De néktek mondom, kik engem hallgatok: Szeressétek ellenségeiteket, jót tegyetek azokkal, akik titeket gyűlölnék.“ (Luk. 6. 27.)

És most nézzük, mit hirdet a biblia és a sokat ócsárolt, a vádlottak padjára minduntalan hurcolt, a rágalom sarával ma

is megdobott talmud az ellenségre vonatkozólag. Lapozgassunk először a bibliában. Mózes harmadik könyve 19. fejezetének 18. verse, amely oly gyakran idéztetik, de sajnos, ritkán respektáltatik, ekképpen hangzik: „Ne állj bosszút s ne tarts haragot néped fiaival ellen, hanem szeresd felebarátodat, mint tenmagadat.“ Az ezt megelőző vers így szól: „Ne gyűlöld testvéredet szívedben; intved embertársadat, hogy ne viselj miatta bűnt.“ Meggyőződésünk szerint ez a két vers arra int, oktat bennünket, hogy az ellenség is felebarát, embertárs, aki iránt nem szabad a gyűlölet, a harag, a bosszú, hanem a szeretet érzéseit kell táplálni. Mózes második könyvében, 23, 4—5, a következő tanítás található: „Midőn rátalálsz ellenségednek eltévedt ökrére vagy szamarára, vissza kell neki vinned. Midőn látod gyűlölődnök szamarát roskadni terhe alatt, állj el attól, hogy magára hagyjad, föl kell segítened vele együtt.“ Egy 140 körül (Kr. sz. u.) élt talmudi böcs, rabbi Josia. világosan azt mondja, hogy ellenség alatt itten a pogány is értendő. Deut. 23, 8 azt tanítja: „Ne utáld az egyiptomit, mert jövevény voltál országában.“ Ehhez egy kiváló keresztény teológus, Cornill, a következő megjegyzést — amelyet eredetiben közlünk — fűzi: „Also selbst für eine Gastfreundschaft, wie die in Ägypten genossene, die darin bestand, dass die Ägypter sie bis aufs Blut peinigten, selbst für diese soll der Israelit noch dankbar sein und sich jenem Volke verpflichtet fühlen. A Példabeszédek Könyve a következő idevonatkozó intelmeket tartalmazza: Midőn elesik az ellenséged, ne örülj, s midőn meghotlik, ne vigadjon szíved (24, 17). Ne mondd: amint velem tett, úgy teszek övele, viszonzok az embernek tette szerint (24, 29). Ne mondd: Hadd fizetek rosszal (20, 22). Ha éhezik gyűlöld, adj ennie kenyeret, és ha szomjazik, adj innia vizet (25, 21). Jób mondja, hogy sohase örült gyűlölöje elesésén és nem buzdult fel, midőn baj érte; „hisz nem engedtem ínyemet, hogy vétkezzen, hogy átokkal kérjem lelkét“ (31, 29—30). József, Jákob fia, akit testvérei a verembe dobtak, rab-szolgaként adtak el, megható szeretettel tanusít hűtellen vérei irányában, gyűlöletért szeretettel fizetett. Dávid király halálos ellenségét, Sault, ki az Engedi melletti barlangban a kezébe került, megkímélte, úgy, hogy Saul maga is be-

Bender : Disputáció

ismerte: „Igazságosabb vagy te nálamnál, mert te a jót cselekedted velem, én pedig cselekedtem veled a rosszat. Hiszen te megmondtad ma, hogy mi jót tettél velem, hogy kezdebe szolgáltatott engem az Örökkévaló, te pedig nem öltél meg. Vajjon midőn valaki ellenségére talál, elbocsátja-e őt jóban az útra? Az Örökkévaló fizessen neked jóval annak fejében, amit e mai napon tettél velem“, I. Sámuel k., 24. fej.

Most nézzük, milyen érzelmeket táplál a talmud, a Rohlingok és a Dinterek és a hitlerista írók által befekettített talmud, az ellenség irányában.

Midőn Izraél gyermekei átkeltek a Vörös-tengeren, a szolgálattévő angyalok háladalt zengeni az Úrnak. Mire az Örökkévaló így szólott: „Kezeim teremtményei (az egyiptomiak, Izraél ellenségei) a hullámsírba hanyatlottak és ti dalra akartok fakadni? (Szanhedrin 39 b.) Háromszor is találkozunk a talmudban ezzel a tanítással: Akik megsértetnek, de ők nem sértenek, akik hallják gyaláztatásukat s nem viszonzozzák, akik megtartják a törát szeretetből s belényugodnak az őket ért csapásokba — azokról azt mondja az Írás: Akik Őt szeretik, olyanok, mint a felkelő nap a maga pompájában (Sabbat 88 b, Jóma 23 a, Gittin 36 b). Légy inkább átkozott, mint átkozó — mondja egy talmudi mester (Szanh. 49 a). Inkább tartozzék az ember az üldözöttekhez, mint az üldözőkhöz — hangzik egy talmudi bölcsnek az intelme (Baba Kama 93 a). A talmud egyik kiváló tanítójának, Mar bar Rabinának az imája, amelyet a hívő zsidó naponta háromszor is recitál, ekképpen hangzik: Istenem, őrizd meg nyelvemet minden rossztól, ajkaimat minden helytelen beszédétől, akkor is, ha engem átkoznak, maradjon lelkem hallgatag... (Berachot 17 a). A talmud megrójjá Hizkijját, a jámbor királyt, amiért a Gichon-patak forrásait betömette, hogy a Jeruzsálem ostromlására felvonuló ellenséges asszíroknak ivóvizük ne legyen. Ezt — úgy véli a talmud — mint jámbor királynak nem lett volna szabad megtennie, mert még a legrosszabb ellenséget sem szabad a legszükségesebbtől megfosztani (Berach. 10 b). A jótékonyságáról híres Mar Ukbát néhány gonosz ember jogtalanul üldözte és megtámadta. Erre megkérdezteti rabbi Eleazart, hogy följelentse-e a hatóságnál

ádáz ellenségeit. Mire r. Eleazar válaszképpen a zsoltárköltő következő versét küldte neki: „Hadd őrzöm meg útjaimat, hogy ne vétkezzem nyelvemmel; hadd őrzöm meg szájamnak zaboláját, ameddig a gonosz előttem van!“ Nemsokára Mar Ukba ismét üzen: „Nagyon hosszantának gyűlölöm, nem tudok közepettük élni.“ Mire r. Eleazar azt válaszolta neki: „Remélj az Örökkévalóhoz, és őrizd meg útját (Zsolt. 37, 34); menj csak reggel és este a tanházba és ők önmaguktól fognak megsemmisülni.“ (Gittin 7 a.) Rabbi Meir egyszer gonoszlelkű szomszédjai ellen, akik sok keserűséget öntöttek élte poharába, a zsoltárköltő következő versével fakadt ki: „Vesszenek a vétkesek a földről“ (104, 35)! Mire fenköltlelkű neje, Berúria, így intette a mestert: „Nem a vétkesek, hanem a vétkek eltünéseért imádkozzál Istenhez.“ (Berach. 10 a.) „Ha valaki embertársát megsérti, akkor a megsértett, ha nem is kértek tőle bocsánatot, köteles a sértő számára Istentől irgalmat, könyörületet kérni.“ (Toszefta B. K. 9, 29). Kinek ajkaira nem tolnak itt az evangélium ugyancsak szép szavai: „És imádkozzatok azokért, akik háborgatnak és kergetnek titeket.“ (Máté 5, 44.) Mar Zutra minden este, mielőtt nyugalomra tért, így fohászodott: „Istenem, bocsáss meg mindazoknak, akik gonoszul viselkedtek velem szemben.“ (Megilla 28a.) „Ki a legnagyobb hős? Aki ellenségét barátjává teszi.“ (Ábót di r. Nátán 23. fej.) Aki megbocsátja — tanítja a talmud — a rajta esett sérelmeket, annak megbocsátatnak összes vétkei (Ros Hassana 17a). Ha abba a helyzetbe kerülünk, hogy barátunk és ellenségnek egyidőben kell segítséget nyújtanunk, akkor — világosan mondja a talmud — először siessünk segítségére az ellenségnek, hogy nemtelen indulatunkat legyőzzük. (Baba Mecia 32b.)

Ime ez az ócsárolt Talmud etikája.

Peterdi Andor: *Vagyok, mint a szél*

*Vagyok, mint a szél:
amerre az ég fujja,
ottan füttyül és zenél.
Sehonnai, ki ég és föld között
csapong, lebeg,
hegyek, völgyek és a vizek
hullámai felett.*

*A szél se tudja, honnan és miért
és hová megyen,
örökké zugolódik valamiért
s mindenhol átsurranó
vad idegen.*

*Éjjel, mikor a világ szendereg,
a csillagok felé kesereg,
hárfazik az erdők csupasz ágain
és sír s tán azt se tudja min.*

*Olyan vagyok én is, akár a szél,
ahová éppen sorsom vezet,
bús lelkem ott muzsikál, zenél,
vizek fölött, ha szállok,
hegycsucson, ha járok,
vagy véget nem érő országutakon,
fölzendül a dalom
s betöltöm vele az üres világot,
én, örök vándor, örök hontalan,
mig el nem tűnök nyomtalan,
akár a szél...*

Aron Halévy: Szentföldi táj

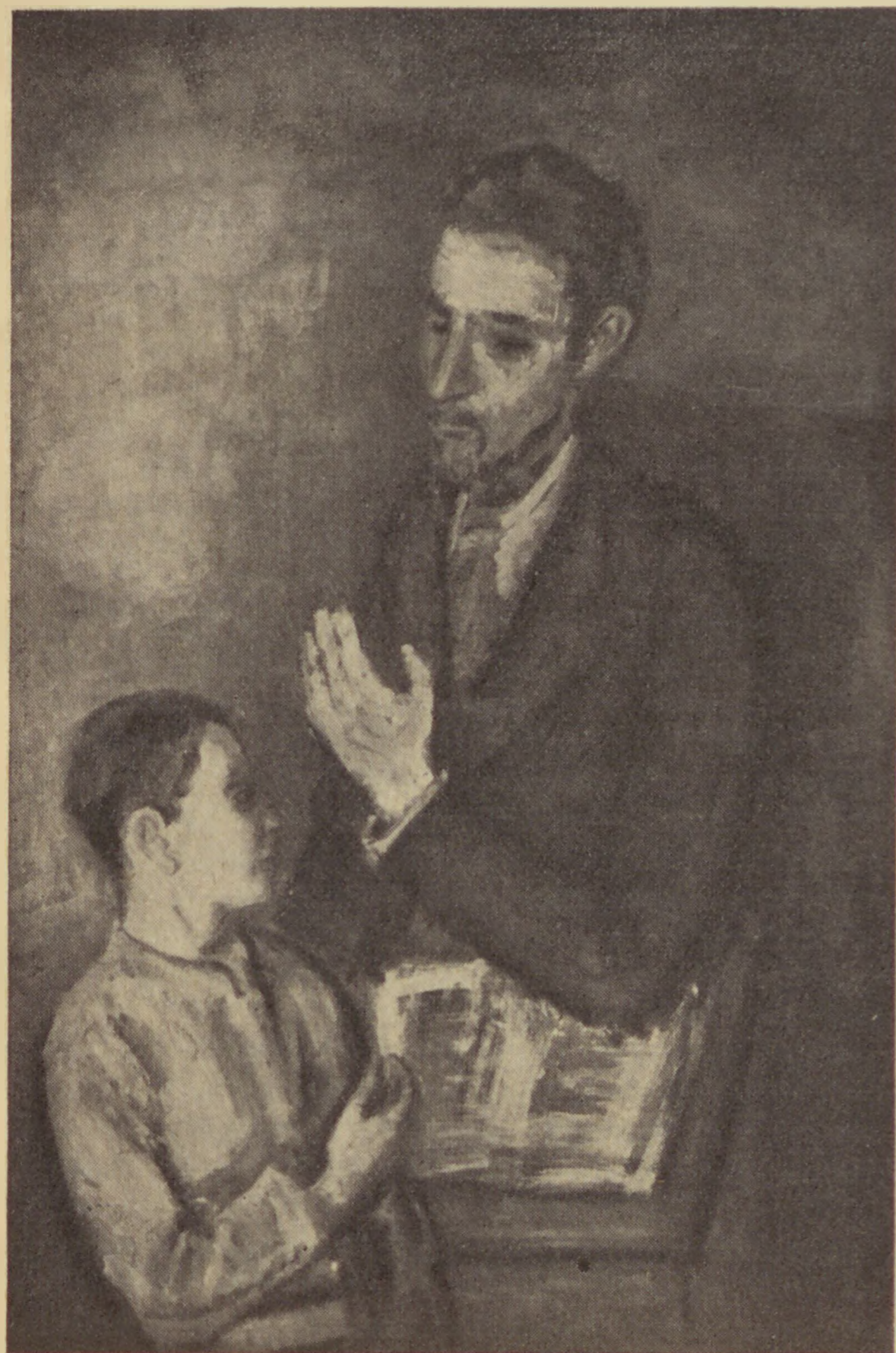
MAX BAND MŰVÉSZE

A Párisban beérkezett keleti-zsidó művészek között az első sorban foglal helyet Max Band. Alig harmincötéves és már több mint tíz esztendő óta szerepel a legelőkelőbb kiállításokon, Párisban, Newyorkban és a Hitler-előtti Berlinben. Számos állami múzeum gyűjteményében találkozunk alkotásaival. A legelső francia műkritikusok méltatták művészetét.

Egy kis litván városban született, öt éves korában árva lett és a nagyszülőkhöz került. Lelkére korán rátelepedett az élet komorsága. Tizennégyesztendős volt, mikor komolyan eljegyezte magát a festőművészettel. De igazi képeket csak húszéves korában látott, amikor Berlinbe került, ahol három évet szentelt tanulmányainak. Mindjárt kezdettől fogva saját útján járt. Nem hódolt be Berlinben az expreszszionizmusnak és nem adta oda egyéniségét Párisban a kubizmusnak. Nem akart semmiféle jelszónak vagy elméletnek szolgálatába állni. Kereste a maga kifejezőmódját, melyben harmóniába olvadnak a litván árvaságból magába szívott komor emlékek a párisi élet vidám emelkedettségével. Megszerette Francia-

Max Band a festőművész

Max Band (Páris): „S magyarázd gyermekednek“

ország levegőjét, a nép lelkét, művésze atmoszféráját, magáévá tette az itt kifejlődött finom technikát, de szíve mélyén zsidó érzések vibrálnak és gyermekkori képek kíváncznak belőle felszínre. És visszaternek ecsetjére családi boldogságának alanyai, felesége és végtelen mélyszemű fia, akit különböző alakokban festett meg. Max Band szereti a portrét, az emberi lélekbe mélyedést, az asszony és fiú festése azonban valóságos kultusz nála.

A gyerekarcban visszaadja saját gyerekkorát, multját, vízióit. „*A menyegző*“ nála valami szimbolikus álomszerű magasságba emelkedik. Mintha nem is földi hűségesküröl volna itt szó, hanem valami misztériummal való örök jegybelépésről. Az „*Anyá és gyermeke*“, ennek a misztériumnak a folytatása. Az „*Apáról fiúra*“ pedig mintha az azonos kézmozdulattal, szemkifejezéssel jeleznék, hogy itt szent tradíció száll át nemzedékről nemzedékre.

Max Band nemrég kollektív kiállítást rendezett Jeruzsálemben a Becalél-múzeumban. Elhozta nagy vásznai színejavát Párisból a Szentföldre. De Jeruzsálemben érezhette leginkább, hogy tulajdonképpen nem párisi anyagot hozott ide, hanem litvániai zsidó lelke talált haza az ősök földjén.

HERZL-RELIKVIÁK

Megírtuk legutóbb, hogy április 1-én Budapesten elhunyt 72 éves korában özvegy Schwarz Lipótné, született *Diamant Jeny*, akinek apja *Diamant Mór* testvére volt *Diamant Jeanettenak*, *Herzl Tivadar édesanyjának*. A matróna birtokában volt számos Herzl-ereklyének, amit megható kegyelettel őrzött. Köztük volt Herzl anyjának gyönyörű, Madonna-szerű olajfestmény-portréja 1855-ből, még Jeanette leánykorából. Ez a kép a Patai József Herzl-könyvében közölt reprodukció révén lett ismeretessé. Impozánsak Herzl nagyszüleinek, Diamant Hermann (Haschl) és feleségének portréi, két pompás olajfestmény 1861-ből, melyek Gyurkovics, neves portréfestő művészi alkotásai. Ezenkívül fényképek a gyermek Herzlről és anyjáról és végül érdekes levelek, amelyek különösen Herzl szüleinek szívjóságára jellemzők. Az egyik levélben Jakob Herzl, Tivadar apja, 1886 július 9-én írja Jenynek, hogy ő és felesége, Jeanette és Tivadar fiúk nagy örömmel vették a hírt közeli esküvőjéről és küld neki 300 forintot nászajándékkul. Jeanette 1891-ben filozófikus tartalmú levélben vigasztalja hugát Jenyt, apja halála alkalmából. Űgy hallja, férjének sok kiadása volt apósa betegségére, tehát küld neki 50 forint hozzájárulást. „Tivadar úton van és nem tud még a halálról semmit.“ Igen tartalmas az 1900 november 7-én kelt levél, amely kedves közvetlenségével, melegségével és könnyedségével Herzl Tivadar írói tehetségének forrására, örököltségére utal. „Milyen túlzott vagy kedves nővérem, — írja Jeanette, — mutatja levelezőlapod is, melyet közvetlenül leveled után küldtél. Mintha én nem tudnám, mit jelent: szórakozottság! Én, aki sokszor beszélek és nincs ott a gondolatom. Ez mindenesetre azt bizonyítja, hogy már nem vagyunk gyerekek és hogy az életünk nem olyan könnyű. Így lehetnek ezzel igen sokan. De mindenki csak a maga baját szenved és ismeri... Azt írod kedves nővérem, hogy olyan visszavonultan élek és senkivel sem érintkezem. Erre csak hasonlaltal felelhetek. Elképzeld, hogy valaki *étvágy* hiján egyék? Így vagyok én a társasággal. Hiányzik hozzá az *érdeklődés* és hogy kényszerítsem magam, arra nincs okom. Az egyetlen igazi élvezet: odaadni magunkat önmagunknak és ebből én egész sportot űzök...

Diamant Mór, Herzl anyjának fivére és leánya Jeny

Ha el akarnám mondani neked, hogy miképpen jött ez, újra csak hasonlaltal kellene feltálatnom: az emberek hamisságán és rossz-szaságán elrontottam a gyomromat. És amint a gyomrot csak sok önmegtartóztatással lehet újra felhevőképessé tenni, így lesz valószínűleg majd nálam is valamikor. Láthatod, hogy a filozofálás második természetemmé lett. Aki az életet és a körülötte nyüzsgő jelenségeket emelkedett nézőpontból szemléli, halálra nevetethi magát, vagy halálra bosszankod-

hatik, és ha az ember egyiket se teszi, akkor legalább filozofálásal kell, hogy kibeszélje a dolgokat a lelkéből. Azt írod, hogy te *csak* a gyerekeiddel jössz össze, ezenkívül senkivel. Hát minek kell ennél több? Nem tudod-e, hogy a legnagyobb boldogság éppen abban rejlik, amit te egy könnyed *csak*-kal intézel el? Hiszen a gyerekek az ember egyetlen igazi barátai ezen a földön!... És most zárom levelemet, különben eltévednék ezer mértföldnyire és nem találnék vissza az útra... Téged és tiedet mind üdvözölve, vagyok hűséges *Jeanetted*.

Egészen más hangú és más természetű Herzl apjának levele nővéréhez (1883 február 25). Csupa ünnepélyesség, amibe Hugó öccsének bar-micvójához szóló üdvözlését burkolja: Istenben boldogult apádat a legszebben úgy tisztelheted csak, ha igyekezni fogsz gyermeki szeretettel és feltétlen engedelmséggel teljesíteni anyád kívánságait. Mert jegyezd meg magadnak, mostanra és egész életedre: „nincs magasztosabb és nincs tökéletesebb a világon, mint az anya szeretete a gyermeke iránt“. És a magas tanítás mellett a gyakorlati férfiú tanácsa: „Hogy miért küldök neked éppen órát ajándékkul és nem egyebet, annak az az oka, hogy szeretnék rászoktatni az idő kihasználására. Valahányszor az órára nézel, eszedbe juttatja, hogy az óra időt jelent és az idő pénzt. Aki az időt okosan használja fel, pénzt szerez, ha nem most, akkor később a szerzett tapasztalatok és tudományok révén. De aki az időt elpocsékolja, pénzt pocsékol el. Jegyezd meg tehát magadnak jól, kedves Hugóm, amit neked írtam és ha teljességgel követni fogod tanácsomat, akkor mindig szeretni fog és mindig jóakaród marad nagybátyád, *Herzl Jakob*.

Az anya és az apa leveleinek jellemző vonásaiból nem nehéz megállapítani Herzl Tivadar későbbi karakterisztikumának érdekes visszatükröződését.

BÜSZKE VAGYOK A ZSIDÓSÁGOMRA

A „Daily Mail“-ben, egyik legnagyobb angol napilapban érdekes cikk jelent meg feltűnő helyen, óriási betűkkel: „*I am proud to be a Jew*“ címmel S. M. Solomonnak, az angol zsidóság egyik előkelőségének tollából. Többek közt a következőket írja:

„Irigység és gyűlölet uralkodott mindig a földön és nagy része a zsidók vállaira nehezedett. És mégis, az üldözések és fenyegetések ellenére, ragaszkodik meggyőződéséhez és szembenéz a világ erőszakosságával, büszkén arra, hogy zsidó.

Büszke vagyok zsidó származásomra és zsidó őseimre. Büszke vagyok arra a nagy emberre, az elsőre fajunkból, aki, látva, hogy a világ meg van fertőzve bálványimádással, telve van előítéletekkel és alaptalan félelemmel, — civilizációnk alapkövét rakta le a láthatatlan Isten felismerésével. Ivri anochi — büszke vagyok a zsidóságomra.

Kiűzték Angliából, kínozták Spanyolországban, kitagadták Franciaországban, legyilkolták Itáliában, kihasználták Németországban, a leggyalázatosabb tettekkel vádolták, keresztények vérének megivásával, keresztény gyermekek kínzásával és a zsidó mégis él.

Kell-e szégyelni, hogy a zsidó nem a megtestesült erény? Kell-e mentegetni, mert a zsidóban is megvannak ugyanazok a gyengeségek, mint többi embertársában? Visszatekintve a történelembe, lehet-e csodálni, hogy a zsidó nem hagyta meg a bűnözés monopóliumát a többi népeknek?

A zsidó keresztülment az üldözések hullámain újra meg újra. A háta meghajlott, sebei megmaradtak, de még mindig ugyanaz a zsidó, büszke hagyományaira, ragaszkodik fajtájához, feláldozza magát népe tanításaiért. Nem joggal tött-e el büszkeség azért, hogy zsidó vagyok?“

BÜCHLER SÁNDOR: MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ RÉGISÉGEK

Dr. Klein Sámuel jeruzsálemi egyetemi professzornak a *Mult és Jövő* májusi számában megjelent közleményéhez csatlakoznak ezek a sorok. Bizonyosra vehető szófejtésének helyessége, az a meglátása, hogy a Dunapentelén talált latin fogadalmi tábla *Pentele ősi, pannonkorbéli nevét tartalmazza, ahol a zsidó Cosmus élt*. A követ tehát nem más-honnan vitték ide, hanem szorosan hozzátartozik Penteléhez és ennek messzire visszanyúló multjához. Kétség fér azonban még mindig a felírás szabatos olvasásához, mert, amint a fénykép szintén feltünteti, a *SPONDILL* után következő *A* betű előtt és után rövidítést jelző pont domborodik. Ha ez *ac* vagy *atque* rövidítése, úgy ekkép dr. Krausz Sámuel bécsi rabbiszemináriumi rektor megállapítása és fordítása tökéletesebbé válik. De nincs kizárva, hogy az *A* betű másvalamit takar, ami felderítésre vár. Megemlítésre tarthat számot, hogy a *pentelei római stationak emlékéit még ma is őrzik a Penteléhez tartozó Tábor-állás nevű pusztán*.

A *zsidók története Budapesten* megírásakor, harmincöt évvel ezelőtt, kételyeim voltak (13 old.), hogy Szombathelyen római időből származó zsidó emlékekre bukkantak; ma már nem vitatható, hogy kételkedésemet alaptalanná tették az azóta felszínre került, a szombathelyi Múzeumban látható leletek, melyeket dr. Gábor Gyula ismertetett az Izraelita magyar irodalmi társulat 1931-iki évfolyamában (147—155); ugyancsak azóta meggyőződtem, hogy Cosmus — nem Cosmius, ahogy Hampel József olvasta — fogadalmi táblája tényleg pannón zsidó vonatkozású. Talán nem merész az a feltevés, hogy Cosmus nem töltött be polgári állást, hanem a *pentelei garnizonnak volt főnöke és hogy ebbe a helyőrségbe zsidó katonák is be voltak osztva, akiknek nagyobb száma tette szükségessé vallásos érzésük kielégítésére a zsinagóga létesítését*. A jeruzsálemi egyetem lekötöznék a magyar zsidók történetének kutatóit, ha érdeklődésének körébe vonná és értekezés keretében összegyűjtené azokat a római emlékeket, melyek a Palesztinából Pannoniába küldött, vagy innen a Szentföldre dirigált katonai csoportok nevét, áthelyezési idejét tüntetik fel. Ezekkel az adatokkal új szempontok kerülhetnének elénk és kiszélesíthetnék történelmi látóhatárunkat.

Ez a magyar zsidó régiségekkel foglalkozó alkalom megfelelően kínálkozik, hogy ráterelje az érdeklődést Schreiber Mózes pozsonyi rabbi *Cháthám Szófér döntvénytára* II, 337. responsumára (Pozsony 1841; 144—145. old.), mely eddig nem részesült kellő figyelemben. Tárnya a következő felírású sírkő:

פדה נטמן איש דגון ר' זכר' בן ר' יוד' נפטר בע"ה קנ"ט לפ"ק

Ezt az 1398-iki évszámot viselő követ, melyet a tiszteltreméltó Zechárjá, Jedidja fia hantjai fölé állítottak — közli a responsum — egy kohanita egy polgár udvarán találta. A ház tulajdonosa beszélte, — folytatja — hogy őseitől rászállt hagyomány szerint, az udvar és környéke valaha zsidótemető volt; a zsidók pedig azt tartották, hogy azon a vidéken csak újabban, legfeljebb száz évvel előbb, történt zsidó település, de régebben nagy zsidó községek voltak ott, melyek száműzetés következtében szűntek meg.

A döntvénytár elhallgatja a város nevét, ahol az epitaphium sokáig a földben rejtőzött és amelyet a megsemmisüléstől az mentett meg, hogy felírásos felületével feküdt a talajban. Hol találták ezt a középkori sírkövet, amely felől Schreiber Mózes barátja, Elija tudósította?

Bacher Vilmos, aki *századunk első felében* munkájában (Budapest, 1893) felsorolta Szófér Mózes levelezőit, megjegyezte (40. old.), hogy véleményem szerint a kérdést

intéző Elija talán Rosenthal Elija volt. Jelenleg már határozottan állíthatom, hogy aki a sírkő felszínre kerülését és felírását hírül adta és amelyre 1814 január 9-ikén — nyomtatásban sajtóhiba miatt a vasárnapból szerda lett — írta a pozsonyi rabbi feleletét, a *budai egyetem héber nyomdájának könyvbizománysosa*, Rosenthal Elija ben Náftáli volt, aki budai leletről küldött értesítést Pozsonyba. Ily módon a *hajdani budai zsidótemető egyik sírfeliratát óvta meg számunkra a Cháthám Szófér döntvénytára*. Ezzel tehát kettőre szaporodott a XIV. század kilencvenes éveiből ismert sírkövek száma (Büchler i. m. 38. old.) az *Árpádok korabeli zsidó temetőből*, mely a Roham-, Pauler-, Attila-utcák táján húzódott. Schreiber Mózes döntvényének elején a Buda területén fennállott régi, de száműzetés folytán feloszlódott hitközségekre és a török hódoltságra következett újabb, de 1746-ig tengődött budai hitközségre célzott soraiban.

Kár, hogy a közelmultban a tabáni házak lebontásánál a budai hitközség nem ügyeltetett arra, hogy falak, alapzatok, kutak, csatornák, lépcsők udvarburkolatok elhordásánál nem találtak-e a munkások héber felírású márványt, vagy másféle követ. Mert bizonyos, hogy a középkori zsidó temető köveit egészükben, töredékükben házak építésénél használták fel. Még nem késő az utánjárás, hogy a lerombolt épületek anyaga közt nincs-e nyoma azoknak a XII. századból eredő sírköveknek, melyeket a kuruc felkelés után a budai zsidók még láttak s olvastak és amelyekre, mint hitközségük ősi voltának emlékeire hivatkoztak III. Károly királyhoz intézett folyamodványukban. Vizsgálódás még előkeríthet a ledöntött városrészből oly követeket, melyek beszélni tudnak *Kohén Akibá budai zsidó herceg*, ennek a Mátyás király uralkodása alatt szerepelt gazdag és tudós praefectusnak családtagjairól.

Max Band (Páris); Bialik

A tapolcai zsinagóga freskóiból. „A Sinaj-hegye füstöl, mert reászállt az Örökkévaló tüzben“. Oldalt: Dr Halpert Salamon tapolcai főrabbi

DR HALPERT SALAMON: A TAPOLCAI ZSINAGÓGA FRESKÓI

A tapolcai zsidó templom 73 éves immár. Kiemelkedő utcarészen, magaslaton épült. Egy nagy, boltozatos tető, körbefutó, emeletes erkéllyel. A frigyszekrény felett nemesvonalú és elhelyezésű orgona áll, a templom ellenkező végén második erkély, ú. n. diákerkély. Ablakok, padok, erkélyt díszítő vonalak a gótikus, tört csúcsos alakot mutatják, mint ahogy általában meglátszik a templomon, hogy nem zsidó az építőmestere. Ami a templomot kiemeli a többi vidéki hasonló nagyságú zsinagógák közül leginkább, az a mennyezetet négy helyen díszítő, bibliai jeleneteket ábrázoló falfestmény. A frigyszekrény, illetve a tóra-emelvény felett levő nagy freskó a kinyilatkoztatást mutatja finom és hatásos színekben, vele szemben hasonló méretben a pusztai szentélyt látjuk a felhőszlappal és Izrael „szép“ sátoraival. Bejárat felől tekintve, jobbról a Bet-El kövét, balról pedig a Morija hegyét, rajta alig láthatóan az áldozati állatot. Mind-egyik kép alatt felirat, rajta megfelelő bibliai névvel és idézettel. A képeken emberi alak, sőt állati lény sincsen, kivéve elmosódó körvonalai az ábrahामी áldozatnak. A freskók készítője Rosenfeld Chajim keszthelyi hitközségi titkár, aki tulajdonképpen műkedvelő festő. Így a keszthelyi hitközség nagy könyveiben díszítő rajzok dícsérik szorgalmát, s művészi hajlamát. Kedvtelésből örömmel csinálta ezeket a munkákat. Ugyanezen időben — ma a tapolcai körzethez tartozó, de egykor önálló — Kapolcs zsinagógáját is ő díszítette, ugyancsak freskókkal. Így az Édenkert fáját a kígyóval stb. Nem tartoznak ezek a képek általában a maradéktalan művészet kincsei közé, talán meg sem ütik a művészi mértéket, Rosenfeld Chajim nem lesz halhatatlan alkotásai által, de bizonyos, hogy lelke vágyódott a zsinagógákban szépség után. Megmutatta, hogy van helye és tere zsidó művészetnek is. Nem volna szabad megtörténnie, hogy zsidó művészeink — igen kevés kivétellel — még csak témáikban sem zsidók. A zsinagógai zsidószellemű freskófestészet felfe-

dezése, fellendítése meghozhatná az igazi zsidó alkotó művészet megszületését s felvirágzását a góluszban is.

Szerintem a tapolcai zsidó templom egyszerű freskói művészi jelentőségüket e gondolatnak az adása által nyerik el.

LORD BYRON: A VAD GAZELLA

Júda szikláin még ma is
 Szilaj gazella lejt,
 S habzsolja csermelyek vizét
 Mely szentelt rögöt rejt.
 Irama könnyű mint a lég,
 Dicső szeme vad fénnel ég.

Fürgébb lábat, tüzesb szemet
 Látott itt Júda már,
 S e letünt üdvök színhelyén
 Szebb népre kelt a nyár.
 A deli cédrus most is int;
 Delibb volt Júda lánya mind!

Az árnyas pálma boldogabb,
 Mint szétszórt Izrael;
 Bájos magányban ver gyökért,
 S helyét nem hagyja el;
 Nem hagyja el szülőhonát,
 Más föld neki otthont nem ad.

De minket sorsunk űzve űz,
 S halnunk más honban kell;
 S ott, hol atyáink hamva hül,
 Miénknek nem jut hely.
 Szent templomunk ma rom csupán,
 S gúnybáb ül Sálem trónusán.

Angol eredetiből fordította:

„The English Echo“

C. W. Williams

Max Band (Páris): A kis vitázó

PATAI JÓZSEF: BÚCSÚ SCHÖNFELD JÓZSEFTŐL

A ZSIDÓ SAJTÓ ÉS A PRO PALESZTINA SZÖVETSÉG NEVÉBEN MONDOTT GYÁSZBESZÉD

Szűkebb kartársaid, a zsidó sajtó munkásai nevében búcsúzom tőled, drága testvérünk, Schönfeld József.

Nehéz és sorsterhes a sajtó harcosának feladata, ha nem akar csupán csak a kor krónikása lenni. Az élet valóságai hajszolják egymást szörnyű körforgásban. És aki ideálokért küzd, aki eszményeket hirdet, bizony gyakran hallhatja a mosolygó gúny szavát: „*Hiné baál hachalomót*“ „Ime az álmok embere“, aki nem tud számolni az élet realitásaival.

De kétszerte súlyos a zsidó sajtó harcosának sorsa. Aki a zsidóság sebeit, Izráel beteg testének legérzékenyebb pontjait érinti gyakran. És hinned kell a próféta szavában: „*Kerafi l'Jisráel v'nigleh avón Efrájim*“. Ha gyógyítani akarjuk Izráelt, bizony feltárul Efrájim vétke“ hibája, mulasztása. És aki sebeket érint, bizony sokszor sebesít és sebeket kap maga is. A zsidó sajtó harcosa egy magasabb hivatás papjának érzi magát. Sokszor úgy tűnik, mint a régi bibliai vízióban: „*Hiné is óméd bén hadászim*“ „Ime a férfiú, aki mirtusok között áll“. Oszítja a mirtusokat, nyújtja a habérkoszorút, melyért sokszor töviskoszorút kap cserébe. S gyakran úgy érzi, ott áll, mint őrző az örök tűz oltára előtt és hallja a magasból az Ūrnak hangját: „*Hách hakáftor vejírásu hászipim*“! „Ūss az oszlopfőkre, hogy megremegjenek a küszöbök! Igen, a küszöbök, melyeken oly sokan lépnek ki napjainkban is hűtlenül, hal-kan, vagy hangosan kiszökődösve a zsidóság Szentélyéből.

És háromszorosan súlyos a küldetése annak, aki úgy érzi, hogy elpusztult oltárokat kell újjáépítenie, amikor

mindenki csak saját kis tűzhelyét félti és becézi. Aki multat álmodik vissza, amikor mindenki a jelen gyümölcsét szeretné tépni mohón. Akire ránehezedett az ige: „*Kinéthi l'Cijon kinah gedolah*“. „Tele vagyok végtelen buzgósággal Cionért“. És megy az álmok embere, szívében a tűzlátomás varázsával és várja, hogy teljesedik a vízió: Tűzben ereszkedik alá a „*Jerusolájim sel maála*“, az égi Jeruzsálem és világít és vigaszt oszt az egész Szótszórtságnak. És érzi, hogy ezt a csodálatos tüzet is csak a szívek lángja szítja. Éleszteni kell a szó fuvalmával, a betű szikráival, vinni kell a fáklyákat és gyujtani, lelkesíteni a nagy jövő ideáljáért, a zsidóság örök fennmaradásáért, az örökkévalóságért, mikor az egész világ oly hideg s mindenki ridegen számolgatja a mát és legföljebb az arasznyi holnapot.

Schönfeld József testvérünk, te ezt a legsúlyosabb hármass missziót vetted vállaidra a küldetés tudatával. Ennek szentelted életedet. Ezért harcoltál ifjúságod napjaitól kezdve. Nem tántorodva sem jobbra, sem balra, mentél az egyenes úton az égi tűzoszlop után, mely az Igéret földjére vezet.

Még fülembé csengenek szavaid, mikor 50. születésnapodat ünnepeltük — oh nem rég. És te megújítottad fogadalmadat: *Path bemelách tochál*“. Kenyeret sóval fogsz enni és vizet is kimérve inni“ „*veal haarec tisan*“, de a Földre fogod lehajtani fejed, a Szentföldre fogsz hajolni, mert a Szentföldé a lelked. És álmodtál róla, hogy egykor majd a Szentföldnek adod át a testedet is S fülembé cseng még, mikor ott jártunk együtt az Olajfák hegyén és

érdeklődtek, vajjon az áldást pontosan megkapják-e? Ezen kívül a zsidó hitközség minden újév napján üdvözölte a mindenkori földesurat a kastélyban. ott egy aranyat nyújtott át neki, annak jeléül, hogy a telek, melyen a templom felépült, a grófi családé. Az aranyat a gróf mindig nyomban visszaadta s most is — pár száz év után — az arany megteszi rendes újévi körútját. A hatalmas, most már düledező templom két belső oldalfalán két nagy márványtábla hirdeti másfél száz év óta latin betűkkel a gróf Czirákyak nagylelkűségét a lovasberényi zsidósággal szemben.

A levéltár kutatása közben számos, a zsidóságra vonatkozó iratot találtam, hiszen akkor a zsidók még teljesen a földesúr alá voltak rendelve. Ezen iratok mindegyikére, sajnos, már nem emlékezem. De egy pár nagyérdékűt hadd említsek fel. Így egy gróf Cziráky Mózes országbírótól eredő irat értesíti a zsidó hitközséget, hogy Lovasberényben a keresztények és zsidók közötti perekben az ítélezésre kizárólag a zsidó hitközség elnöke illetékes, aki nemcsak pénzbírságra, hanem elzárásra is ítélhette a bűnöst, felekezetre való tekintet nélkül. Megjegyzem, hogy a börtön (carcer), ahová a bűnöst zárták, még most is meg van a templom épületében. Teljesen sötét, nyirkos odú, egy négyzetdeciméternyi kis, ráccsal ellátott nyílással. Szóval nem valami kívánatos hely. Egy másik leiratban közli gróf Cziráky Mózes a zsidó hitközséggel, hogy a hitközségnek joga van mindazon utcákat, ahol nagyobb számban laknak zsidók, péntek estétől szombat estéig láncsal elzárni, hogy más vallásúak és kocsik ne zavarhassák az ünnepi áhítatot. Egy 1840-ből eredő és gróf Cziráky Mózesnek a zsidó hitközséghez intézett kómikus leiratát lemásoltam. Ez így szól: „Lakatos kasznáromtól értesültem, hogy a lovasberényi zsidóság visszaél azon engedelmemmel, hogy sátoros ünnepekre az erdőből galyat és lombot díjtalanul szedhet, amennyiben nemcsak galyakat tördelnek le, hanem egész fákat is kivágnak, oly nagy számban, hogy azokkal fakereskedést üznek és nagyon sokan ezt állandó kereseti forrásnak használták fel. Hogy ez jövőben ne történhessék, kötelezem a lovasberényi zsidó hitközséget, hogy a sátoros ünnepekhez való galy- és lombszedésért ezentúl évente két aranyat fizessen be s ezen galy- és lombszedést hajdúim ezentúl állandóan ellenőrizni fogják.

Saphir Móricz Gottlieb, a híres humorista, akinek gyönyörű lírai verskötetei sajnálatosan feledésbe mentek, s aki 1795-ben Lovasberényben született, amíg ki nem tért, sűrűn kereste fel szülőfaluját, még akkor is, mikor már hírneves író volt. Még gyermekkoromban az öregebb lakók sok kedves históriát tudtak erről mesélni. Egy ízben, beszéltek, éppen akkor érkezett a múlt század huszas éveiben Lovasberénybe, amikor a hitközség gróf Cziráky Mózeshez küldöttséget menesztett, hogy a templom renoválásához adjon a kegyelmes úr téglát, zindelyt és egyebeket. Megkérték Saphirt, hogy ő is, már mint ismert író, vegyen részt a küldöttségben, amit Saphir készségesen meg is tett. A gróftól éppen rossz kedvében találták s indulatosan fakadt ki: Miért akarnak a zsidók mindig kedvezményeket a keresztényektől, holott ők feszí-

tették keresztre a mi Megváltónkat! — Saphir mélyen meghajolt s így szólt: Kegyelmes uram, azok nem a lovasberényi, hanem a paksi zsidók voltak! A gróf elnevette magát s rögtön kiutaltatta a kívánt anyagokat. Mint már hírneves író mindenkor nagy tisztelettel fogadták a lovasberényi zsidók Saphirt. Egy alkalommal, péntek estén, fényesen kivilágították a templomot s a kántor megeresztette hangját, amennyire csak bírta. Az istentisztelet befejeztével a rashakohl megkérdezte tőle, mi tetszett neki legjobban. Saphir egy szóval felelt: A gyertyaoltogató! (Lévén ez szép fiatal parasztmenyecske.) Amikor a harmincas években egyszer megint ellátogatott Lovasberénybe, híre terjedt, hogy elhagyta a zsidó vallást. Meg is kérdezték tőle, igaz-e a hír, mire diplomatikusan így felelt: Az okosabb enged és — kitér!

Boldogult atyám iránt érzett szeretetüket a gróf Czirákyak családnak minden tagjára átvitték. Gróf Cziráky János tárnokmesternek, a klerikális mágnások vezérének előterjesztésére nevezte ki Szögyény-Marich László akkori főispán, a későbbi országbíró, atyámat tiszteletbeli megyei főorvossá. Mikor atyám 1889-ben 33 éves fárasztó, terhes körorvosi munkája után meghalt, a templomharangok zúgása mellett kísérték a temetőbe nemcsak Lovasberénynek, hanem a környéki községeknek százai is, de elkísérte gróf Cziráky Antal aranygyapjas vitéz is. Az ő szigorú közbelépésének volt tulajdonítható, hogy Lovasberényben, — noha ott volt a fehérek egyik főhadiszállása — egyetlen egy zsidót sem ért bántódás.

Záradékuul még egy kis epizód, melyet restelkedve írok ugyan le, mert hiszen rólam van szó benne. 1929-ben mint a Petőfi-Társaság tagja, annak ünnepi közgyűlésén vettem részt. A hallgatóság között észrevettem a sok éve nem látott gróf Cziráky Antalt, aki, bár már közel járt a nyolcvanas évekhez, nádszál egyenes, daliás termetével és hófehér hajzatával kivált a közönségből. Ott voltak vele unokái: Esterházy Miklós herceg és Margit hercegnő. A gyűlés befejezte után odasiettem hozzá. Hihetetlen örömmel fogadott, megölelt s így szólt unokáihoz: Tudjátok-e, hogy a Feleki bácsi édesanyja oktatta zongorára a ti megboldogult édesanyátokat (Esterházy Miklós hercegné szül. gróf Cziráky Margitot) anélkül, hogy honoráriumot fogadott volna el. Az volt ám a nagyszerű, derék asszony! Majd Miklós herceghez fordulva, így szólt: No, mondd el Feleki bácsinak, mit találtunk boldogult nagyanyátok (gróf Cziráky Antalné) íróasztalában, halála után? A Feleki bácsinak az ujságokból kivágott sok versét, szalaggal átkötve, felelte a 14 éves kis herceg. Engem mélyen meghatott ez a jelenet, mely meleg fényt vetett a gróf Cziráky-család lelkiületére.

Hová lett a hatalmas lovasberényi hitközség! A tagok száma leolvadt 8—10-re, híres iskolája megszűnt, impozáns, szép temploma lerongyolódott.

És hadd búcsúzzam el atyám emlékeitől, aki oly önzetlenül kezelte betegeit, hogy örökségül csak elsárgult diplomáját hagyta reánk „Az öreg doktor“ című versemmel, melyet negyven év előtt sűrű könnyhullatás között írtam atyámról s mely vers nélkül — úgy érzem — ezen cikkem nem volna teljes.

FELEKI SÁNDOR: AZ ÖREG DOKTOR

Fején karimás szürke, nagy kalapja,
Kezében csontnyelű, fekete bot.
Az utcákat naponta rovogatja,
Majd itt látod, aztán megint amott.
Évek terhétől roskad bár a teste,
Mégis betegnél jár már kora regg'
S fáradtan tér haza késői este.
Jó doktor bácsi, isten áldja meg!

Arcán mosoly s szeme bár mint az ében,
De tiszta, meleg fényt hint szerteszét.
Cukorka van színültig két zsebében
S belé nyul, hogyha cseng gyerekbeszéd.
Amint látják az utcán bandukolva,
Köréje gyűl apró-cseprő gyerek
S köszöntik, mintha csengetyűhang szólna:
Jó doktor bácsi, isten áldja meg!

Ki tudja, hogy mióta járja sorba
A kis falu szűk utcáit,
Nagy csizmákban télnék havát tiporva
S eltikkadtan, ha nyár tüze vakít.
Gyógyítá még a gyermekek nagyapját,
Keze alatt javult hány nagybeteg.
Ki látja, megemeli a kalapját:
Jó doktor bácsi, isten áldja meg!

Hová belép, áldás fakad körülte,
Minden szava remény és tiszta hit
S szegény beteg szívéből eltörülte
A félelem gyötrő fájdalmait.
Nyájas szava reményt önt a szívekbe
S újból csillognak a bágyadt szemek
S hány sápadt ajk így szól, imát rebegve:
Jó doktor bácsi, isten áldja meg!

Nincsen kunyhó, hol otthonos ne volna,
Minden család azt mondja: Az enyém!
Ott látod, esküvőkön szónokolva,
És ott családok minden ünnepén.
Ott ül ő mindig az asztalközépen,
Órá kocint a nagy vendégsereg.
Köszöntik őt, fürösztve bor hevében:
Jó doktor bácsi, isten áldja meg!

Mindig vidám és napfényes kedélye,
Beszéde foly, mint friss hegyi patak.
Csak néha üli meg a bánat éje,
Ilyenkor aztán csüggedt, hallgatag.
Mindenki tudja, honnan ez a bánat:
A faluban valaki nagybeteg!
És súgja egyik halkán másikának:
Jó doktor bácsit isten áldja meg!

Jő nemzedék egy másik nemzedékre,
A falu véne mind a sírba száll.
Ő gyógyít csak tovább, sohasem henyélve,
Doktor bácsit nem bántja a halál.

Minden lakóra egyformán a gondja,
Előtte vén és ifju mind „gyerek“
S ha korhol is, mind tiszta szívvel mondja:
Jó doktor bácsi, isten áldja meg!

Szivesen kél, ha álmából zavarják
És sohse kérdi, mi a fizetés.
A pénz után ő sohse nyújtja karját,
A munka sok és a vagyon kevés.
Szegény marad, de őt ez mit se bántja,
Éjjel nyugodt lélekkel szendereg.
Fülébe cseng a betegek imája:
Jó doktor bácsi, isten áldja meg!

Egyszerre csak borús napok jövének,
A gyűlölség ült a szívek felett.
Zsidók ellen szólt szerteszét az ének
S barát barátnak ellensége lett.
Az öreg doktor hű volt bár hitéhez,
Ragaszkodón néztek rá a szemek.
A falu népe egyet gondol, érez:
Jó doktor bácsi, isten áldja meg!

Hiába jártak éj-nap szerteszéjjel,
A kis faluban agitátorok,
Hiába szónokoltak szenvedéllyel,
Hiába folytak az ingyen borok,
A nép nyugodt és egyre csak azt hajtja:
A zsidóember gonosz nem lehet,
Hisz doktor bácsi szintén az a fajta
S a doktor bácsit isten áldja meg!

Egy téli nap sötét hír szerte röppent,
Gyorsabban, mint ahogy a fürge szél:
Doktor bácsi nem megy beteghez többet,
Jó doktor bácsi, jaj, már nincs, nem él!
Amerre jár a hír, sírás kíséri,
Forró könnytől pirosak a szemek
S még holtában is mondják egyre néki:
Jó doktor bácsi, isten áldja meg!

Az évek szállnak. Ott a faluszélen
Az öreg doktor csendesen pihen.
A nép meglátogatja nyáron, télen
S virág nélkül nem jő el senkisem.
A rezeda, a rozmaring, a mályva
Rajt édes illatot terjesztenek
S mint hogyha illatokkal ima szállna:
Jó doktor bácsi, isten áldja meg!

Ha nyugalomra van lelkenek vágya,
Úgy hív, úgy hív, ahol pihen a rög.
Fölkeresem, hol az ő síri ágya,
S a hantokra zokogva ledülök.
Az én imám is érette száll sokszor
S érette hány forró könnycsepp pereg
Szegény atyám, te jó falusi doktor,
Haló porodat isten áldja meg!

DR STERN S.: MAIMONIDES ÉS NACHMANIDES

Mindkettő lelke Ádám homlokából ered. Maimonides szelleme Ádám balhalántékából szökött fel, mely a könnyörtelen igazságot és a törvény szigorát jelképezi; Nachmanides lelke pedig Ádám jobbhalántékából sarjad, mely a szeretetet és könnyörületet rejti magában.
Chajjim Vital.

A vallási elfogultság és kegyetlen szellemi elnyomatás korszakában, két hatalmas lángoszlop tör az ég felé és a tisztult vallási eszme fényével ragyogja be a sűrű sötétségbe burkolt világot: Maimonides, a zsidó bölcsélet centrális alakja és nálánál kevésbé ismert, de szellemi munkásságában és hatásában ugyancsak messze kiemelkedő Nachmanides (Rabbi Mosch ben Nachman Gerondi). Hogy Maimuni, mint a zsidó filológia úttörője mennyire hatott az utókorra, milyen befolyással volt a scholastikusokra és az általános vallásbölcsélet alakulására és fejlődésére, arról tanuskodik a nagy mester utáni vallásbölcséleti irodalom, melyben lépten-nyomon utalást találunk Maimuni műveire. De ugyanilyen hatást váltott ki, ha nem is olyan széles néptömegekben, de a szűkebb zsidó tudományos világban, az a másik halhatatlan gondolkodó (nevének kezdőbetűi szerint RMBN = Ramban, akit nevének hasonlóságán kívül, szoros tudományos kapcsolatok fűztek Maimonideshez, vagy, ahogy köznyelven nevezik, a RMBM = Rambam-hoz.

Chajjim Vital szavai, melyek a két szellemóriást jellemzik, ellengendők arra, hogy azokból a két mester világszemléletére és gondolatmenetére némiképpen következtethessünk. Maimonides és Nachmanides írásai között kutatva, a két gondolkodó világszemléletét hasonlítjuk egymással össze, akkor azt látjuk, hogy míg Nachmanides íásaiban mindenütt a szív, az érzelem jut kifejezésre, Maimonidest többnyire a száraz észszerűség és törvényszerűség jellemzi. Ebből az ellentétből adódnak azután azok az ellentétes eszközök, amelyeknek segítségével ez a két mester a vallás és az élet problémáinak megoldásához hozzáfog.

Maimonides rendíthetetlen híve a bölcsületnek, ő az egész zsidó vallást, a tóra minden egyes tanítását szoros kapcsolatba igyekszik hozni annak tanításaival. Ő szentül meg van győződve arról, hogy a Tóra materiális részét tekintve, hacsak végső konklúziójukban is, de mégis a filozófia igazságait tartalmazza, ahol pedig a logikus ésszel fel nem érhető tanításokkal találkozunk, lényeges és alapvető tételként fogadja el a bölcsék mondását, mely szerint a „Tóra a nép nyelvén szól hozzánk“. Ilyenkor azután a száraz prózai gondolkodás helyett a szimbolizmust, az allegóriát hívja segítségül és általa érzékelteti a magasabb igazságokat. Ellentétben a filozófiának emez előtérbe helyezésével, nyilvánul meg a Nachmanides műveiben a bölcsület iránti ellenszenv. Az ő érző szívével s a megfoghatatlan — s miszticizmus felé hajló lelkével nem egyeztethető össze a filozófia rideg következetessége és hajthatatlan szabályszerűsége. A Rambam szerint a Tóra alappilléreinek titkai nem megmagyarázhatatlanok, míg N. szerint azok utólérhetetlen magasságokban lebegnek. Mindent — úgymond — nem lehet a bölcsület racionális tanításaival megmagyarázni. Az igazi hit az értelem és ész fölé való emelkedést követeli meg az embertől. Maimonidesszel ellentétben a Ramban nem az ész és a hit, hanem az ember és a hit egyesítésére törekszik. Az a nagy vihar, melyet a Moreh Nöbuchim (arabul íródott „Dalalat al hairin“ címen) támasztott a francia rabbikar körében, nem kis mértékben tükröztette vissza ezt a felfogást, melyet Nachmanides vallott. És ha N. egy nagy

levélben az „Iggeret Haramban“-ban védelmére is kel Maimonidesnek, ezt nem azért teszi, mintha ő a Moreh-ban foglalt világszemléletet teljes egészében vallaná, hanem egyedül a nagy tudós iránti tiszteletből, akit a feldühödött tömeg átkaival szemben vesz védelmébe. Hogy Nachmanides mennyire ellenszenvezett különben a bölcsülettel, azt legjobban bizonyítja egyik műve, a „Saar gömul“, ahol azt mondja, hogy „a legkisebb Izraelben is jobban tud behatolni a teremtés titkába, mint a filozófusok.“

אין הפילוסופים יודעים ביצירה מה שידוע קמן בישראל

Ebből az ellentétes világszemléletből fakadnak azután azok a szellemi harcok, melyeket a régi stílusból gyökeredző Nachmanides indított íásaiban Maimuni egyes tanításai ellen; az ész és szív állandó összecsapását figyelhetjük meg a két mester által táplált tudományágak mindegyikében, az orvostudományban éppúgy, mint a maimonidesi filozófiában, a Tóra szövegének magyarázásában csakúgy mint a törvények csoportosításában (Minjan Hamizwoth). Ha csak egyetlen egy példával illusztráljuk, hogyan nyilvánul meg a Tóra egyik törvényének magyarázásában a Maimonides és Nachmanides között fennálló gondolati ellentét, már abból is következtethetünk arra, hogy mennyire válnak külön útjaik az egész Tóraexegétikában és a zsidó tudományok egyéb területein.

Maimonides például a bibliában előírt áldozatok szükségességében, a zsidóság oppozíciós állásfoglalását látja a régi pogány hittől szemben. Az egyiptomiak a kos csillagképét imádták, a kaszdimok a bakkecskék képében megjelent szellemeket tisztelték istenként, Hodu lakosai pedig a harmokat imádták. Szándékos tehát — így magyarázza Maimonides a Moreh-ban — a Tóra előírása, mely éppen ezeket az állatokat követeli áldozatul az egyetlen Isten részére, mert csak ily módon jut kifejezésre a régi pogány bálványok megtagadása és Isten egységének elismerése. Ilyen racionális szemmel nézni a bibliai törvényeket Nachmanides szerint bűn volna (Vajjikro I. 9.) Nem megszegés-e Isten oltárának az, — mondja — ha elfogadjuk, hogy az áldozatok egyetlen célja a gonoszoknak és balgáknak meggyőzése nézetük hamisságáról? De ha oly igaz is volna Maimuni fejtegetése, még akkor sem érhetné el a Tóra az ő célját ilyen áldozatok bemutatásával. Mert hiszen a pogányok földöntúli erőket látnak az említett állatok képében és éppen ezért nem élvezik ezeknek az állatoknak a húsát. De akkor éppenséggel a pogány hit megerősödését érnék el azáltal, hogy ezeknek az állatoknak az egy igaz Istenhez való feláldozásával, ezeknek felsőbbrendűségét is elismerjük. Sokkal mélyebb értelme van az áldozatoknak. Az emberi cselekedetek keresztülviteléhez — mondja — szükséges: a gondolat, a szó és a tett. Ezeknek megfelelően kötelezővé teszi a Tóra számunkra, hogy kezünket az áldozatra helyezzük, — szimboluma ez az elkövetett bűnnek; megbánjuk imádsággal vétkeinket, — jelképül a bűnös szavaknak, melyek ajkainkat elhagyták; elégetjük az áldozat belsőrészeit és veséit, — jelenti a bűnös ösztönök főfészkeinek elpusztítását; elégetjük az áldozat lábszárait, — szimboluma ez az emberi kéz és láb bűnhődésének, melyek a büntett elkövetésében segítségünkre voltak. Végül pedig az áldozat vérét, mint a lélek hordozóját, az oltárra hintjük, jelképül annak, hogy bűneinket testünkkel-lelkünkkel bántuk meg. Ez a tökéletes bűnbánat szolgál azután az áldozat képében „kellemes illatul“ az Örökkévalónak.

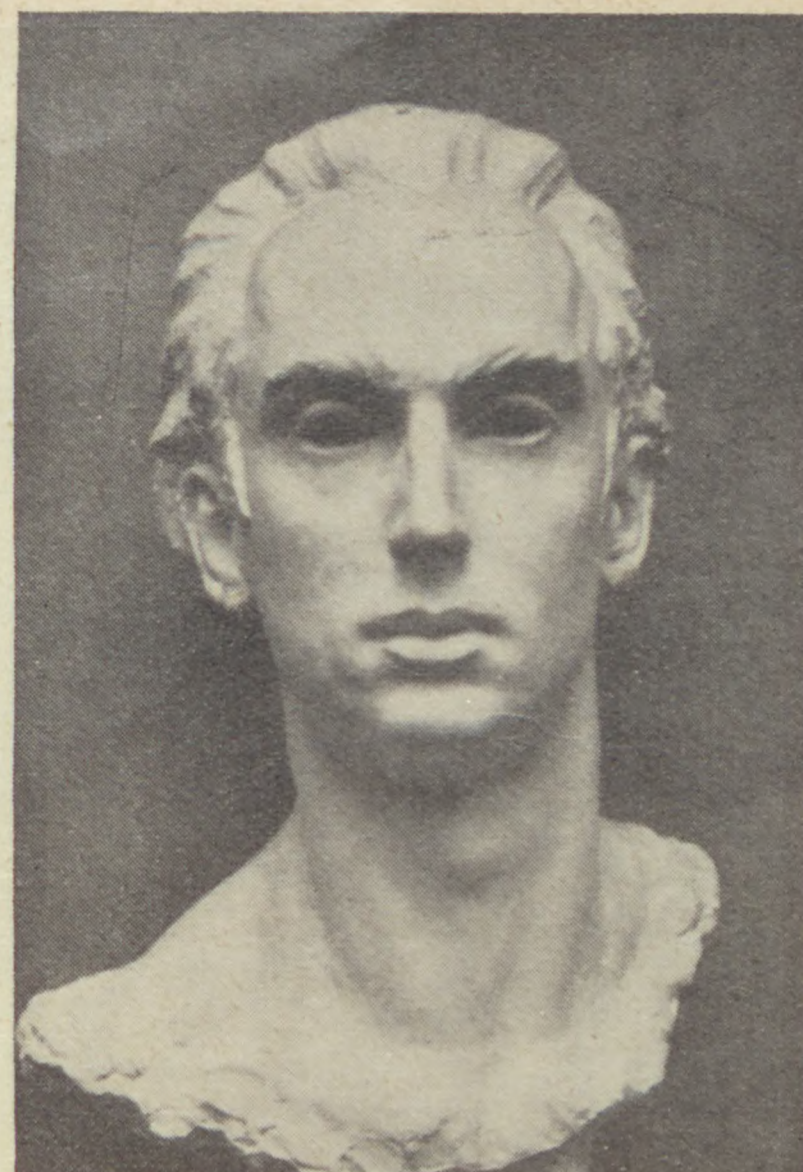
Íme látjuk az óriási ellentétet a két langelme gondolatmenete között. Az egyik racionális, a másik metafizikai légkörben mozog.

N. Kóni (Wien): Nemony Balfour

Gondolkodóban (Tanulmány)

Graf Arnold Viperacko

DR FÉNYES MÓR: ÉRETTSÉGI ÉVFORDULÓI TALÁLKOZÁS

Tízéves találkozáson a vacsora után a vallástanár (T.) is megjelent és ezúttal hárman (A., B. és C.), kik szomszéd-ságába kerültek, diskurzushoz merültek, melyből a következőt tartom aktuálisnak megrögzíteni:

A. Szép volt a hasonlat, melyet az iménti tószóban a sikertértekre használt Tanár úr, holott tudjuk, hogy Tanár urat sorsa inkább a sors eltiprottjaihoz fűzhetné. Emlékszem, a matura előtti búcsúbeszédében sok érdemet kívánt az életben, nem sikert, hanem érdemet. Már pedig a mai alkalommal a siker részesült Tanár úr szíves üdvözlésében és ez nem fedi az érdemet.

T. Nehéz igazságos ítéletet mondani az érdem dolgában. Bár Önök közelebb állanak az élethez, de talán szempontjaik...

C. Én a tanár úr helyében más szempontot alig ismernék, mint a vallási különbséget. Egyet jól megjegyeztem és tiszteletben tartok most is tanár úr egykori szavából, azt t. i., hogy a valláshoz való hűség a zsidóra nézve nemcsak világszemléleti, hanem becsületbeli ügy is. Persze tanár úr alig tudhatta, hogy olyanokkal is szorít kezet, akik azt a keresztre tartva, tagadták meg zsidó voltukat.

T. Szomorú, hogy épp a jómódúak nem viszik magukkal a házból a kitartás erejét.

C. Hát bizony sajnálatosan kell konstatálnunk, hogy a gazdagokat úgyszólván már csak a hitközségi tisztségek, vagy azok kilátásai tartják vissza a zsidósághoz. Ha tanár úr jobb színben is látja a tényeket, de nem igen sejti, hogy mi rejlik mögöttük, hogy t. i. állandóan kísérti azokat az érvényesülés vágya, mely végtére a vallásmegtagadásban találja a megoldást.

T. Én sokkal inkább észleltem azt, hogy visszatartó erőt a cionizmus gyakorol, bár ez rám nézve korántsem kielégítő, mert magától a vallástól várnám a centripetális erőt.

A. De a cionizmus táborában sem a gazdagokat találja Tanár úr. Azoknak nem kell új ideál sem, nem kell ballaszt az élet sajkájához. És ha van még köztük, aki úgyszólván

sírva tallóz, csak várják az apa vagy nagyapa távozását, hogy azok keblére boruljanak, akiknek megvető tekintetét elég alkalmuk van tapasztalni még a cecheknél is, melyeket ők fizettek és a címeknél is, miket a kikeresztelkedettek is, mint zsidóknak juttatnak.

T. Úgy látszik, hogy csakugyan van a szegénységnek morális ereje. Ez igazán épületes rám.

C. Hogyne. Még a szülők tiszteletében is nagyobb áldozatra képesek.

T. Mégis csak nehéz elgondolni és még nehezebb elviselni a gondolatot, hogy a pénznek erkölcsrontó ereje legyen, hisz a pénz szerez műveltséget és a pénz tart távol a kísértésektől.

B. Nézzon széjjel Tanár úr és itt lát köztünk kettőt, akik az IMIT tagjai, többen vagyunk, akik zsidó lapokat tartunk vagy olvasunk, itt-ott zsidó tárgyú könyvet is veszünk, pedig a sors mostoha gyermekei vagyunk. De ha a gazdag pályatársak előtt csak megemlítjük a zsidó kultúrát, a fülüket bedugják, tudatosan állást foglalnak a zsidó kultúra ápolása ellen, mert erre szerintük nincs szükség, ez csak kolonc a zsidóság boldogulása útján. Ők beérik a zsidó vallással, melyet csak a szegényekkel akarnak ápolatni.

T. Viszont képviselnek ők is valamelyes erkölcsi ideált, csak nem tűnik fel, mivel eltakarja azt a nagyobbstíliú élet. A gazdagság nyújtotta előnyökkel, pozíciójukkal védelmet nyújtanak a megszorult zsidóságnak.

A. De kérem, Tanár úr: nem emlékszik a kommunizmusra?

T. Hiszen azt halljuk állandóan hangoztatni, hogy azt a zsidó proletárok csinálták.

A. De kik idézték fel? Gazdag kapitalisták, ha nem is csupa zsidók, de mégis a szerencse kedvezettjei, azok, kik gazdasági műveleteiket „közgazdasági tevékenységnek” szerették elnevezni s e címen követeltek még tiszteletet s amikor pedig kitört a proletárdiktatúra, ők voltak, kik nem akartak vallási közösségben maradni az áldozatokkal. S ma

*Max Band (Páris): Anya és gyermeke
Mutter und Kind*

is csak így van: őket és címeiket sokalja a keresztény társadalom, de az antiszemitizmust áthárítják a szegényekre.

T. Ön úgy látszik hatása alá került Vázsonyi János kiszólásának.

A. Szó se róla, én is szerencsétlennek találtam, mivel nem a kellő helyen hangzott el és csak kiszolgáltatta a zsidóságot, anélkül, hogy hatott volna rá, de in merito...

T. Erre is csak egy volt pesti bölcös rabbi, az öreg Brillt alkalmazhatom: Man sagt nicht: der (dieser) Row ist ein Narr, man sagt: der Narr ist ein Row. Mindent a jobbik oldaláról kell nézni. Hiszen sok kísértést szolgáltat a gazdagság és mégis dicsekelhetünk avval, hogy sorainkban még mindig szép számmal vannak és egyesek igazi hősiességet tanusítanak.

C. Igaz, szép tőlük az is, amit nyújtanak, mert a pénz révén a társadalmi sztratoszférába emelkedhetnének, de mégis erkölcsi adót rónak ki ránk. Elvárják, hogy szerencsésüket gondviselésszerűen tartsuk, hódoljunk előtte... Minden köszöntésünk hódolat, ha fogadják, az lekötelezés.

T. Hát elvégre sokfelé adózunk tisztelettel, de ez nem nyom le. A népek királyok után áhítoznak, hogy legyen kit tisztelniük.

A. Igen; a szellemnek szívesen hódolunk, az mégis felsőbbes... Amióta a világ világ, „a vagyon szerzett ugyan tisztséget és hatalmat, a szegény filozófus pedig gyalog volt

kénytelen cammogni“, de tiszteletet, halhatatlan nevet mégis a szellem biztosított és valójában történetet — a háttérben bár — szintén a szellem csinált.

T. De más érdemnek is jár tisztelet. A diáksegélyeket kik nyújtották?...

B. Énnekem állandóan csak azt kellett hallanom, hogy minek mennek a szegények tudományos pályára? Ha pedig mint mérnök valahol kopogtattam, azt vágták szemembe, hogy már túlsok a zsidó alkalmazott és a felekezeti tapintat megkívánja...

T. Hát ez utóbbit figyelembe is kell venni, mert a kisebbség inkább van kiszolgáltatva a retorzióknak.

A. De akkor miért kell észlelnem, hogy mindenütt a „jobb házból valók“ halásszák el előlem az állásokat és a zsidó testületekben is csupa előljárói és notabilitási hozzátartozók zárják el előlem a pályát.

B. Sőt valójában Tanár úrnak is kell észlelnie, hogy a zsidóság vallásos életét is voltaképp nem a rabbik s nem a filozófusok kormányozzák, hanem a gazdagok.

T. De viszont nem tudok elképzelni sem zsidó, sem más vallású közületet, melynek tagjai egyenként ne törekednének vagyonszágra, kiknek keblében tehát ne csiráznának azok a tulajdonságok, melyeket Önök itt felrónak.

C. Szóval azt akarja mondani Tanár úr, hogy virtualiter mindenki gazdag zsidó, még akkor is, ha nem sikerül megérnie, hogy sorsjegyét kihúzzák. Akkor tehát szegény morál sincs...

T. De van szellemkultusz morálja. Ez még megmentheti a társadalmat.

A. És hogyan valósuljon ez meg, ha az iméntiek szerint ez épp a gazdagoknál nincs meg?

T. Úgy, hogy a felekezeti életben állandóan ügyelünk arra, hogy minden tehetősebb ember ne csak adófizető legyen, hanem valami neki való tisztséghez is jusson; ha gondoskodunk továbbá olyan kultúrelőadásokról, melyekben ők is szóhoz jussanak és beléptijegyek révén távortartjuk ezektől azokat, kik a közönség „színvonalát“ lerontják. A régiek azt tartották, hogy „a szegényektől ered a tóra“, ma fordítva van, csak a gazdagoktól várhatjuk, hogy a tórának tekintélyt szerezzenek. Ott aztán az ő körükön belül lehet az osztálytudatot a szellem kultuszával előbb alátámasztani, aztán fölibe is emelni a szellemet. Gondoljunk csak p. o. arra a zsidó hárói sarjra, ki ma leghuzgóbb munkása a zsidó szellemiségnek. De gondolok még más eszközre is. Nevezetesen arra, hogy a templomba is lehetne őket vonzani oly módon, hogy az év elején válaszlevelezőlapon felhívják őket arra, jelöljenek meg az évben egy-két szombatot, melyre templomlátogatásukat kilátásba helyeznék. Ez minden alkalomra biztosítaná egy jókora rétegét azoknak, kikhez a rabbi sokkal nagyobb hatással beszélhetne és kikkel megértetné azt, amit p. o. Hevesi főrabbi a legutóbbi peszach-előtti szombaton a szószékről hirdetett... azoknak távollétében. Higgyék el, a szellemnek még mindig van ereje, csak szervezni kell számára megnyilatkozásának alkalmát.

KÓNI MIKLÓS SZOBRAI. A bécsi művészeti lapok legutóbb melegen méltatták Kóni Miklós szobrásznak legújabb műveit, amelyek között a bécsi arisztokrácia számos tagjának mellszobra foglal helyet. Többek között mintázta legutóbb Starhemberg herceget és lord Balfour leányát. Amint értesültünk, a művész most Bécsből Londonba teszi át műtermét. Kóni Miklós Marosvásárhelyen a kultúrház számára készített Herzl szobrával tűnt fel, azután a bécsi művészeti akadémiára került, innen folytatta útját a legnagyobb sikerek felé. Kóni Miklós ma 24 éves és máris a legkiválóbb szobrászok között emlegetik a nevét.

Palánta-ágy készítés

Képek a Mikéfe-ből

Internátus

KERTÉSZ ÖDÖN: A MIKÉFE HIVATÁSA

„Megalakult a hazai izraeliták közt a nehéz kézművet és földművelést terjesztő egyesület.” ... E hír nem a mult héten, hanem 93 év előtt jelent meg. Aki azonban nem hallott a Mikéféről és most olvasná fenti mondatot valamelyik lapban, bizonyára így kiáltana fel: „Végre!” Egy csaknem évszázados alakulat, mely nem anachronizmus, egy nagyon régi ügy, mely emberöltőkint felfrissül.

Öt éve annak, hogy a Mult és Jövő hasábjain egy léteért vergődő egyesület helyzetéről számoltam be és utolsó mentsvárnak tekintetem a pesti izr. hitközség által való birtokbavételt. Ma be kell látnom a kishitűség jogosulatlan-ságát akkor, amidőn a sülyedőnek látszó hajót már egy nagykoncepciójú egyéniség, a magyar zsidóság egyik büszkesége: *dr. Stein Emil* kormányozza. Ma felemelt lélekkel hirdethetjük, hogy az egyesület meg van mentve a jövő számára és a magyar zsidóság hivatott vezérének: Stern Samu elnök megállapítása alapján mondhatjuk, hogy nemsokára elérkezik az idő, amidőn az egész ország zsidósága háláját viszi *dr. Stein Emil* elé.

Csak a csalódások sóhaja, a jövő sötét képének felidézése, a tanácstalanság, a régi mentalitástól való elszakadás képtelensége, a realitással való meg nem barátkozás észlelhető a zsidó társadalomban akkor, amidőn gyermekeik jövőjéről van szó. Tudják, hogy minden hivatal zárva van részükre, hogy tanári, tanítói állás nincs, hogy orvos pacienst, ügyvéd klientst hiába vár, hogy a kereskedelem-ben minden kezdő lépést a gyorsan felbukkanó végzet árnyéka kísér. Pedig ott van Rabban Gamliel tanítása: A tudomány, mely mellett nincs ipar, elvész.

És az aratás ünnepén, a zsengek napján recitáltuk: „És a zsenge gyümölcs napján, amikor új ajándékot mutatok be az Örökkévaló tiszteletére...” Vajjon nem kellene-e gondolni arra, hogy a sovuóth a valóság ünnepe legyen? Hogy produkálni lehetne az új termés zsengejét? Hogy a hazához való hűségünk alapján, a hazában való élniakarás jogán művelhessék gyermekeink a földet.

Hogy így az ipar és földművelés terén örömünk legyen gyermekeink keze munkájában.

És aki a hazában még így sem tud megélhetési lehetőséget találni, az a szerszámmal, vagy a földdel való bánás tudományával felvértezve keresheti boldogulását a nagy világban, elsősorban Erecz Jiszraelben, ahol nem intellektueket és nem kereskedőket várnak, hanem földműveseket és mesterembereket.

Van-e akarata és lelki ereje a magyar zsidóságnak ily hatalmas átalakulásra? Érti-e már, hogy eddigi világfelfogásával gyermeki boldogulásához korlátokat emelt? A jelek szerint igen. Különösen az ifjúság törekszik — még a szülői csökönység szembehelyezkedésével is — arra az útra térni, melyen az egyszerű ősrégi foglalkozás nemcsak kenyérrel, de életprogrammal is bíztat. Érettségizettek nagy száma távolodik el az egyetemrejutás gondolatától, a férfikor küszöbéhez ért zsidó emberek reklamálják az átrétegződés lehetővé tételét különféle tanfolyamok által, arra hivatkozva, hogy nincs külföldi állam — még Franciaországot is beszámítva — ahol ily tanfolyamokat ne szerveztek volna.

És itt vár nagy feladat a Mikéfere, úgy az ipari, mint a mezőgazdasági ágánál. Az elméleti és gyakorlati kiképzés számos lehetősége adva van eme kipróbált évszázados kerethen.

Ezt azonban a megsemmisüléstől megmenekült, de a mindennapi léteért nagy küzdelmet folytató egyesülettől, kizárólag és minden támasz nélkül várni nem szabad. A Mikéfe becsülettel teljesíti feladatát azzal, hogy pártfogoltjai létszámát nemcsak nem csökkenti, de mérsékelten emeli. Hogy mindkét intézetében a gyakorlati élet követelményeit érvényesíti, hogy kertészképzőtelepén a növendékeket hajlam és képesség szerint specializálja a termelési ágakban, hogy — bár korlátozott számban — chaluczokat hachsarázásra fogad, hogy bejáró hallgatók számára tanfolyam szervezését is programjába vette. Ennél nagyobb dolgokra azonban már nincs ereje, de készséggel vállal minden fejlesztést, ha erre az anyagi lehetőséget megadják.

A mai segítség mértékét tekintve — ha magasabb eszmények nem hevitenék a vezetőséget — a visszafejlesztés lenne indokolt. Ahhoz, hogy a Mikéfét az átrétegződés centrumává emeljék, valamint, hogy az annyira kívánt zsidó mezőgazdasági középiskolát megalapítsák, nagyszabású társadalmi megmozdulásra van szükség, melynél a közületek támogatásán kívül — isch kömatnasz judó — mindenkinek tehetsége szerint áldoznia kell. Legyen minden gazda egy-egy Boáz, aki aratásnál a nemes ügyre is gondol és megengedi a szedegetést és gyűjtést kévéi közt.

A zsidó ifjúság egzisztenciális kérdése uralja ma közéletünket. A Mikéfe e téren hivatást érez és készséggel jelentkezni fog, ha a különböző ankétok után cselekvésre kerül a sor.

A PESTI HITKÖZSÉG MILLIÓI

A Pesti Izr. Hitközség képviselőtestülete június 24-én tartotta Sip uccai székházának üléstermében évi rendes közgyűlését Stern Samu udvari tanácsos, hitközségi elnök elnöklete alatt. Stern Samu nagyszabású expozéval nyitotta meg az ülést, megemlékezett a felekezeti halottjairól, majd beszámolt a márciusban lefolyt izr. országos gyűlésről és annak eredményeiről, rámutatva arra az összefoglaló együttműködésre, mely a kongresszuson megnyilatkozott. Üdvözölte Vida Jenő felsőházi tagot, dr. Hevesi Simon vezető főrabbit, dr. Szabolcsi Lajos és dr. Patai József szerkesztőket jubileumuk alkalmából, dr. Zahler Emil előljárót, megemlékezett Majmuni 800, Herzl Tivadar születésének 75., a jeruzsálemi egyetem fennállásának 10 éves jubileumáról. Végül üdvözölte a párisi Allianceot fennállásának 75. évfordulója alkalmából. Behatóan szólott azután a hitélet terén végzett munkáról, ismertette az ügyosztályok és intézmények működését, rámutatva arra, hogy a hitközség az elmúlt évben, kulturálisügyi, oktatási, kulturális és jótékony célokra három és fél millió pengőt áldozott. Méltatta a hitoktatásnak, különösen a két zsidó gimnáziumnak teljesítményét, elismeréssel szólott a kulturális ügyosztály intézményeiről, a magyar zsidó szabadegyetemről, ifjúsági akciokról stb. Kiemelte a gazdasági ügyosztály különös ügybuzgalmát, majd a zsidó kórház s orvosi karának fejezte ki elismerését. A kórházban a fekvő betegek száma az elmúlt évben 13.573 volt, az ápolási napok száma 205.558, a bejáró új betegek száma 59.328, a központi laboratóriumban végzett vizsgálatok száma 64.930, a röntgenintézetben végzett vizsgálatok száma 25.875. *A zsidó kórház orvosainak tollából az elmúlt évben 131 önálló, tudományos dolgozat jelent meg.* Ime ez a szellem, amely a pesti hitközséget áthatja és vezeti és amely méltó az egész magyar zsidóság megbecsülésére. A tetszéssel fogadott elnöki expozé után Eppler Sándor főtitkár ismertette a zárszámadás adatait, majd dr. Boda Ernő mondott köszönetet a hitközség vezetőségének, dr. Gál Jenő a zsidó összetartás és a családi élet ápolását hangsúlyozta. Utána dr. Patai József a zsidó sajtó háláját tolmácsolta azért a nemes magatartásért, amelyet a hitközség és a Szentegylet vezetősége Schönfeld József elhunytja alkalmából tanusított. „Talán nem vétek a napirend ellen, — mondotta — ha ezúttal is felhívom az elnökség, az előljáróság és a közgyűlés figyelmét arra, hogy a dr. Schönfeld József iránt táplált szeretetét vigye át szellemének örökére, özvegyének és úrvájának egyetlen örökségére, a Zsidó Szemlére, amely az elhunyt barátainak közreműködésével a jövőben is feladata magaslatán fog állani.“ Majd kifejezte köszönetét a Bialik-alap és a jeruzsálemi egyetemnek juttatott támogatásért és annak a reményének adott kifejezést, hogy a Pesti Hitközség a jövőben még fokozottabban fogja a palesztinai kultúrmunkát támogatni. Rámutatott még arra, hogy ha a magyar zsidóság számarányának megfelelő módon venné ki részét a Palesztina-munka támogatásában, akkor annak megfelelően kapna certifikátot is, ami a mai súlyos viszonyok között, igen nagy fontossággal bír. Hiszen alig van a teremben valaki, aki még ne fordult volna hozzá, vagy a Palesztina-hivatalhoz egy-egy kivándorolni akaró rokona érdekében, aki itt semmiképpen elhelyezkedni nem tud. Felmutatta a közgyűlésnek a kolozsvári Uj Kelet és a temesvári Ujkor példányait, melyek hosszú hasábokon közlik a certifikátot nyerteknek névsorát. Ime az erdélyi zsidó ifjúság százai előtt nyílnak meg évente Palesztina kapui, mert ott rendszeres előkészítő munka folyik és pártkülönbség nélkül vesznek részt a Szentföld építésében. Gyakorlati kérdés ez ma már, amellyel az ifjúság sorsát szíven viselő elnökségnek is behatóan kell foglalkoznia.

Végül annak a reményének adott kifejezést, hogy rövidesen a pesti hitközség meg fogja jelölni emléktáblával Herzl születési helyét a Dohány uccai templom mellett. Ez annál nagyobb jelentőséggel fog bírni a jövőben, miután Herzl földi maradványait rövidesen átszállítják Bécsből Palesztinába és akkor a születési helye az itt felgyülemelő ereklyékkel lesz majd a világ zsidóságának európai zarándoklási célja. Utána dr. Izsák Ede kiemelte, hogy a pesti hitközségnek kapcsolatot kellene keresni a Jewish Agencyvel, amely a Palesztina építőmunkát végzi. Kifogásolta a jelentésben felemlített kitérések nagy számát, melyre vonatkozólag kiemeli, hogy ez az asszimiláció túlzásainak egyenes következménye. Szaporítani kellene az elemi és középiskolákat. *Propagálni kellene a zsidó sajtót, lehetővé kell tenni, hogy a felekezeti lapok a legszegényebb zsidó rétegekhez is eljussanak. Terjeszteni kellene a zsidó könyveket, a zsidó kultúrát.* Szabolcsi Lajos vitába szállt dr. Izsákkal s az Alliance jelentőségét emelte ki. Dr. Friedmann Ignác kormányfőtanácsos ezzel szemben megállapította, hogy az Alliance ma valóban csak afféle „Bikur Cholim“ egyesület. Fönntart ugyan néhány iskolát, amelyekkel azelőtt a francia szellemet terjesztette, ma a vele való kapcsolatnak semmiféle súlya nincsen. Megrendítő szavakkal mutatott rá a zsidóság tragikus helyzetére, ilyen körülmények között valóban nagyobb súlyt kell helyezni az egyetemes zsidósággal és különösen a Jewish Agencyvel való együttműködésre. A Palesztina-munkának végtelen jelentősége van a magyar zsidóság szempontjából. A fiainkról van szó, akiknek nem tudunk kenyeret biztosítani, a fiainkról, akiknek kezéből kiütik a tollat, kiverik a szerszámot. A gyermekeinkben folytatódó zsidó jövődől dolgozik az, aki a Palesztina mozgalomból kiveszi a részét. Dr. Fischl Ármin, dr. Bernfeld Izsó, dr. Vértés Emil előljáró, Nagy Andor előljáró felszólalásai után Stern Samu elnök reflektált nagy érdeklődés mellett a vitában elhangzott felszólalásokra. Ő is elismeri a Palesztina-munkának nagy jelentőségét. Hiszen legutóbb itt járt a német gyermek-alijáknak kiküldöttje, akinek közreműködésével tetemes összeget gyűjtött a Palesztinába kitelepítendő német zsidó gyermekek számára. Midőn tavaly meglátogatta őt Klein Sámuel prof., a jeruzsálemi egyetem tanára, dr. Patai Józseffel együtt, behatóan megtárgyalták egy palesztinai magyar kolónia alapításának tervét, amely egyelőre a transzfer-nehézségek folytán nem valósulhatott meg, de előkészületek és tárgyalások folynak tovább is. Szívesen támogat minden Palesztina-kultúrmunkát, a héber nyelv ápolását stb., amit a Bialik-alap támogatásával is tanusított. A Herzl-emléktábla is el fog készülni. Mert Herzl nagysága minden vita fölött áll. Csak az ellen tiltakozik, hogy a hitközség hivatalos fórumain és iskoláiban cionista propaganda folyjon. Csak a politikai cionizmustól tartja magát távol, de a gyakorlati Palesztina-munkának a jelentőségét teljes mértékben mérlegelni tudja. Nagy derűtséget keltett, amikor az elnök kijelentette, hogy a közgyűlésnek csak néhány cionista tagja van és így is a tárgyalás négy órájából eddig három és felet a Palesztina-ügy vett igénybe, mi volna, ha 50—60 cionista tagja volna a közgyűlésnek és akkor, nem mint most, este 9 óra után, de még másnap és harmadnap hajnalig sem volna vége a vitának. A közgyűlés egyébként szívesen fogadta a magasnívójú vitát. A nagy hőség dacára mindvégig kitartottak a gyűlésen és nagy figyelemmel hallgatták a fejtegetéseket akkor is, mikor a hitközségnek impozáns számszerű adatairól volt szó és akkor is, amikor Palesztináról folyt a vita, amely a közgyűlésnek elevenséget, színt és érdekességet adott.

TOLLHEGYRŐL

SZOMORÚ SZEMETET ADNAK JUTALOMKÖNYVŰL.

Dr. Hajdu Miklós mondta ezt az I. M. I. T. legutóbbi közgyűlésén, ahol Wertheimer Adolf elnök elpanaszolta a magyar zsidó hitközségeknek közömbösségét az I. M. I. T. kiadványai iránt. Szomorú szemetet adnak iskolai jutalomkönyvül a tanév végén az ifjúság kezébe és nem használják fel az alkalmat, hogy legalább ilyenkor a rendelkezésre álló összeget megfelelő zsidó könyvek vásárlására fordítsák. Mintha csak szomorú kötelesség lerovásáról volna szó, amin minél kisebb fáradsággal túl kell esni. Aztán mindegy, mit kapott a zsidó ifjú. Használtak-e neki és zsidóságának. A fő, hogy el van intézve. És pontot lehet tenni utána. Szempont fölösleges.

„CHRISTLICHE VOLLJUDEN.“

A harmadikbirodalom csudája ez is. Kiadtak egy hivatalos statisztikát, mely szerint Németországban két és fél millió zsidó él! Hogyan? Mikor mi csak hatszázezerről tudunk és ebből már vagy százezer kivándorolt? A hivatalos árja statisztika azonban a következőképpen szól: Van egymilliókétszázötvenezer *vegyülék-zsidó*, akiknek egyik vagy másik szülője vagy nagyszülője néhány generációig visszamenőleg zsidó volt, van továbbá mintegy *hétyszázötvenezer keresztény hitű teljes zsidó*, vagyis kiknek minden kétoldali ősei valamikor zsidók voltak és végül egy félmilliónyi *zsidó hitű teljes zsidó*. A statisztika rendben lehet árja szempontból. De zsidó szempontból milyen tragikus a német zsidó asszimiláció pusztítása számokban kifejezve!

NEM-ÁRJA SZAVAK ÁRJA NYELVJÁRÁSBAN.

Egyik német árja lap mellékletén érdekes tárca jelent meg egy rajnavidéki tiszta árja városkában tett látogatásról, ahol a tudós szerző az istenadta nép fiainál ilyen kifejezésekkel találkozott: *katzowe* (mészáros), *achilen* (enni), *schickert* (részegeskedik), *moschores* (segéd) sth. Az érdekes leletben a tárcaíró holmi ősgermán nyelvelemeket vélt felfedezni árja szívének nagy boldogságára. De csakhamar kiderült, hogy ezek a felfedezett szókincesek nem árja, hanem tiszta héber származásúak és nagyanyjuk valami rajnavidéki zsidó asszony lehetett, akinek ajkáról azon a tájon bizony sok héber kifejezés ment át a közhasználatba, és megmaradt mint középkori örökség a harmadik birodalomban is. Ezekután lesz most tér egy újabb árja paragrafusra „idegen elemek“ kiküszöbölésére.

NÉMET ZSIDÓ „NYARALÓK“.

Ha nem olvasnók „schwarz auf Weiss“, a németországi zsidó lapokban, el se hinnők, hogy ez valóban lehetséges. Hogy a „Hitler-gettó 1935“ nyarán még figyelmeztetni kell német zsidókat arra, hogy miért utaznak olyan fürdő- és üdülőhelyekre, ahol egyenesen hirdetik, hogy „nem árják nem kívánatosak“. Miért akarják mindenáron, hogy egyenes kiutasításra vagy éppen „egyéni akcióra“ kerüljön a sor? És ki hitte volna, hogy 1935 nyarán erre is kell figyelmeztetni német zsidókat, hogy bárhol „nyaralnak“ is, legyenek viselkedésükben tartózkodók. Mert vétkeznek a zsidó közösség ellen, ha egyes zsidók, akiknek „anyagilag még jobban megy“, feltűnő viselkedésükkel azt a benyomást keltik, mintha az ő jólétük tipikus volna a zsidóknál, holott a német zsidóság egyre nagyobb tömegei sodródnak bele a nyomorba és nélkülözésekbe.

Kendi Antal lakásberendező ipar
Simmelweis ucca 7
Külön javító és bőrfestő műhely

ZSIDÓ HUMOR

PALESZTINAI HUMORBÓL.

Pfeifer Ignác professzor mondta el egyik bizottsági ülés nem-hivatalos szünetidejében az alábbi kedves anekdotát:

Weizmann professzor tudvalevőleg egy idő óta a jeruzsálemi egyetem rechovothi kísérleti állomását vezeti. Ezt az új tudományos intézményt, mely a legmodernebbül van felszerelve, a londoni Zief-család alapította korán elhunyt fiuk emlékére, akinek nevét viseli. (Zief-kutatóintézet.) Történt, hogy mikor Weizmann első előadásának tartására megjelent a tanítványok előtt, egyik-másik bizalmasan kezdett fellépni, mintha a cionista kongresszuson volnának, ahol mindenki demokratikusan elmondhatta véleményét egy-egy előterjesztéséről és hátrán szembeszállhatott az elnökkel. Az angol egyetemek szigorú reverenciájához szokott Weizmann professzor észrevéve a helyzet félreértését, mosolyogva, de kellő komolysággal szól: „Meine Herren, hier ist kein Kongress, hier bin ich kein Präsident, hier bin ich der Goj.“

KI KÖNYÖRÜL AZ EGÉSZSÉGESEKEN?

A canzi gáon, Rabbi Chájim halála előtt meghagyta, hogy helyébe legfiatalabb fiát válasszák meg. Mikor látta, hogy hívei csodálkoznak, mert a leggyöngébbet jelölte utódjának, így szólt:

— Volt egyszer egy vak koldus, aki az adományokból meggazdagodott, házat, birtokot vásárolt. Mielőtt meghalt, szétosztotta a vagyonát egészséges, erős gyermekei között, az egyiknek pedig, aki szintén vak volt, nem hagyott semmit. És mikor az okát kérdezték, így felelt: „Ez a fiam meg fog gazdagodni, mint én, az emberek könyörülnek majd rajta, mert világtalan és adnak neki, de ki könyörül az egészséges gyermekeken?...”

AKI MINDEN SZÓRA VIGYÁZOTT

R. Lébele chászid Kelemből nagyon vigyázott minden egyes szavára. Egyszer bejött hozzá egy fiatalember és rövid beszélgetés után felkelt, elbúcsúzott.

— A rabbi biztosan el van foglalva.

— Honnan tudod ezt? — kérdi R. Léb.

— Csak úgy gondolom — felelt az ifjú.

— De te azt mondtad, hogy *biztosan!* — feddi R. Léb. Az embernek vigyáznia kell a nyelvére...

KI ADOTT ENGEDÉLYT?

Mikor Rabbi Chájim Léb, a sztoiszki, súlyos beteg volt, elhívtak hozzá egy professzort Varsóból. Miután megvizsgálta a beteget, kijelentette, hogy nincs semmi remény életbenmaradásához. A ház megtelt erre sírással és a zokogás a nagybeteg füléhez jutott.

— Mit sírtok? — szólt felemelkedve a rabbi, — megfélemlítettek a professzor szavai? Írva vagyon: „És gyógyítva gyógyítson“ — és hozzátették bölcseink: Innen tudjuk, hogy az orvosnak engedélyt adott Isten a gyógyításra! De ki adott neki engedélyt arra, hogy megszabja az életet és a halált?... Ez Isten kezében van.

Pension Stern Abbazia

Modern, szigoruan rituális ház.
Folyó hideg- és melegvíz, kilátás a tengerre. Pensió 25 lirától kezdve.
Telefon 684. Kivánatra prospektus

UJ KÖNYVEK

MOHÁCSI JENŐ: LIDÉRCKE. (Fráter Erzsébet regénye. Nyugat kiadás). Mohácsi Jenő, amikor Madách Imre örökbecsű drámai költeményét fordítgatta, úgy bizonyára nemcsak pusztán a költői mű érdekelte, hanem maga Madách, az ember is, az élete, a sorsa és mindama életkörülményei, amelyekből összehalmozódott és felsarjadt annyi fájdalom, pesszimizmus, a lét értelmét kutató és tagadó érzés, amit végül is egy megrendítő remekmű formájában egyé tömörített. Így született meg a *Lidércke*. Ki az a Lidércke? A nagy költő felesége, Fráter Erzsébet. Az ő tragikus életét írta meg. A losonci háltól kezdve, ahol a költővel összeismerkedett, Nagyváradon történt megdöbhentő haláláig. Losonc, Sztregova, Pest, Nagyvárad. Egy példátlanul tragikus életmenet stációi és Mohácsi Jenő nagy írói készsége, megjelenítő ereje megkonstruálja egy család életét és egy asszony végzetes bukását és pusztulását, realizmussal, drámai erővel, oly híven és élettellejesen, mintha csak nagyon közeli szemlélője lett volna az eseményeknek. A *Lidércke* olvasásakor elfelejtjük, hogy regényt olvasunk, inkább úgy hat a könyv, mintha maguk a szereplők beszélnének és tusakodnának előttünk s mi csak velük együtt érző és szenvedő szemlélői volnánk. Fáj nekünk Fráter Erzsébet sorsa, gyöngének látjuk Madáchot, szívtelennek Aladárt, a fiút, aki elidegenedett az édesanyjától, Madách édesanyja sem ismerte a megbocsátás erényét, amiért menyé egyszer megfeledkezett magáról s a költő hajdani Lidérckéje így sodródik egyre-egyre lejjebb a lejtőn, amíg végül mindenkitől elhagyatva, rongy és roncsként ott fetreng Nagyvárad uccáskájában, ahonnan könyörületes emberek a közkórházba viszik és ott hal meg ezernyolcszázhetvenöt november tizenhetedikén. Mohácsi regényében lüktet a drámai energia és némely részeiben, mintha balladát olvasnánk és olyan mélyen belevág a lelkünkbe, hogy szinte fáj. A magyar irodalom nemes nyeresége ez a könyv, tartalma megrendítő, formája, stílusa pedig mesteri. *Peterdi Andor.*

VÁRNAI ZSENI ÚJ VERSEI. Várnai Zseni verseit olvasni kell és nem magyarázni. Ezek a minden mesterkéltég nélkül való, egy hatalmas kényszer alatt szinte elemi erővel ömlő sorok önmaguk szólnak önmagukért. Ma is az asszonyi élet legmélyebb, legöszönösebb megnyilatkozásait dalolja, de minden során érezni, hogy messzebb jutott az életúton, hogy fordulók vannak mögötte, a hervadás, az elmúlás szomorúsága jár mellette. Az asszony és a gyermek fájdalmasan holdogító problémája mellett most az asszony és az idő problémája foglalkoztatja — és ebben a kegyetlen, kérlelhetetlen időben a gyermek arca is megváltozott... Már ágaskodni, magasodni kell, hogy elérhesse. Már nem az utcától félti, a rohanó kocsiktól — hanem a messzeségtől, amely közéjük telepedik, az iramtól, amelyben talán nem éri utól, az új lélektől, amely talán legyőzi benne az ő lelkét... A külvilágot is másképp látja, megbékéltebben, felemelkedve abból a hitből, hogy át nem hidalható mély különbségek vannak ember és ember között. Ma szinte Röntgen-látással hámozza ki a gőzben fürdőző proletár-asszonyok tudatalatti érzéseit és az ő megértése számára: e gőzben, hol testek titka kitárul, a lélek is lerázza lepleit. Így látja ilyen leplezetlenül legmélyebb titkait feltörve az élet többi jelenségeit is. Sőt így nézi önmagát is asszonyi és anyai gyöngességében, lelkének szent kitárulásában, a „lebírhatatlan kényszerben“, hogy megmutassa magát. És mindig, mindenkor költő a szó legnagyobb értelmezésében, erejében és gyöngességében lelkének tiszta és bátor meztelenségében akár önmaga, akár a világ ezer dolgai felé fordul. Mindig és mindenkor költő. És ennek a ténynek az ereje átlendítette a magyar nyelv határain, úgyhogy ma Várnai Zseni neve európai értéket jelent. *P. E.*

KRÓNKA ÉS SZEMLE

SCHEMARJAHU LEWIN. 68 éves korában meghalt Schemarjahu Lewin, a cionizmus egyik legjelentősebb alakja.

1867-ben született Oroszországban, német egyetemen tanult, majd visszatérve szülőföldjére, nagy érdemeket szerzett az orosz-zsidó iskoláztatási ügy terén. 1906-ban a második Duma képviselőjének választották, amelynek feloszlata után menekülnie kellett Oroszországból. Ausztriában telepedett le és a cionista mozgalom Actionscomitéjének tagja volt 1911—1920-ig. Itt is mindig igyekezett a kulturális törekvéseket felszínre juttatni.

A háború alatt Amerikában élt, ahol szintén nagy propagandát fejtett ki a cionizmus érdekében, majd a háború befejeztével végleg Palesztinába költözött. Ő alapította meg Bialikkal együtt a „Dwir“ kiadóvállalatot, amelynek igen fontos szerep jutott az új héber irodalom fejlődésében.

Az utolsó években már kevesebb előadást, propaganda-beszédet tartott. Pedig mindenki szerette hallgatni a „nagy maggid“ beszédét, amint felekezeti és faji különbség nélkül mindenki szerette, aki csak megismerte. Így tisztelte és szerette őt Sir Arthur Wanchope, Palesztina kormányzója, aki legutóbb, a „Habima“ színtársulat épületének alapköveté-lénél — melyet Lewin halála miatt elhalasztottak — kegyeletes szavakban emlékezett meg az elhúnytról. Kiemelte a kormányzó, hogy mennyire méltó Schemarjahu Lewin a legmesszebbmenő kegyeletre, mert halála nemcsak a zsidóságnak, hanem az emberiségnek is nagy vesztesége. Ő maga — mondotta a kormányzó — mikor megismerte Lewint, rögtön érezte, hogy kimagasló, egyenes és igaz emberrel áll szemben. Schemarjahu Lewin mozgalmas életének történetét nagy háromkötetes önéletrajzban írta meg. Most véget ért az útja. Ott nyugszik ő is a tel-avivi temetőben barátai, Achad Haam, Bialik és Arlozoroff mellett.

HOTEL BELLEVUE PÖRTSCHACH AM WÖRTHERSEE

Vornehmes Haus unter streng ritueller Leitung. Herrliche Lage, direkt am See. Schöne, sonnige Zimmer mit Fließwasser. Vorzügliche internationale Küche

Volle Pension:

Vor- u. Nachsaison S 9.- Hauptsaison S 12.-

Seebad und Garage frei * Geöffnet von Mai bis Oktober * Verlangen Sie Prospekte

Orth. כשר **MAGAS TÁTRA** Orth. כשר

SCHREIBER-PENZIÓ

Elismert kitűnő konyha, pontos kiszolgálás, a ház modernül berendezve. Hideg-meleg folyóvíz, központi fűtés. A villa teljesen déli fekvésű. Felnőtt leányok és nagyobb gyermekek kíséret nélkül felvétetnek. Egész éven át nyitva. Bővebb felvilágosítást és prospektust készséggel küld

SCHREIBER MÓR PENZIÓ, TÁTRA-LOMNIC

A SZATMÁRI HITKÖZSÉG ELNÖKE, Prinz Ármin, meleg ünneplésben részesült 60. születésnapja, elnökségének 15 éves évfordulója alkalmából. A megkapó ünnepélyt dr. Fekete Samu alelnök nyitotta meg, méltatta Prinz Ármin nagy érdemeit és kiváló egyéniségét, majd Fischer József meleg beszéde után leleplezték Prinz Ármin arcképét, melyet Szenes Fülöp, a nagyhírű budapesti festőművész festett meg, a tanácsterem számára. Dr. Adorján Ármin, az Országos Iroda elnöke, az irodához tartozó 36 hitközség üdvözlését tolmácsolta. A szatmári orthodox hitközség nevében dr. Stern Mór üdvözölte a jubiláló elnököt, aki mindig a békének apostola volt. Az Unitas páholy nevében dr. Hunwald Izidor, a zsidó nemzeti szövetség nevében dr. Jordán Viktor üdvözölte Prinz Ármint, aki bár nem cionista, de egyik legnagyobb adakozója a Keren Kajemethnek és a Keren Hajeszodnak. Prinz Ármin megilletődve mondott köszönetet az üdvözlésekért és fogadalmat tett, hogy a jövőben még odaadóbban fogja szolgálni a hitközség és az egyetemes zsidóság ügyét. A templomban hálaadó istentiszteleten dr. Löwy Ferenc targumuresi főrabbi tartott emelkedettszemléltetést.

AZ IZRAELITA MAGYAR IRODALMI TÁRSULAT június hó 12-én tartotta meg ezidei közgyűlését. Wertheimer Adolf elnök megnyitó beszédében megemlékezett az elmúlt esztendő kiemelkedő eseményeiről, rámutatott, hogy a mai mostoha idők arra készítetik a társulat vezetését, hogy írói segítyekre nagyobb összeget fordítson. A társulat által alapított Magyar Zsidó Múzeum fejlesztésére az előző éveknél lényegesen nagyobb összeget szándékozik az elnökség juttatni. Javasolja a közgyűlésnek, hogy dr. Blau Lajost, a Ferenc József Országos Rabbiképző Intézet nyugalomba vonult igazgatóját és dr. Hevesi Simont, a pesti izr. hitközség vezető-főrabbiát, akik a társulat körül évtizedeken át messze kiható érdemeket szereztek, a társulat tiszteletbeli tagjaiul válassza meg. A közgyűlés nagy lelkesedéssel járult hozzá a megválasztáshoz. Dr. Hevesi Simon köszönetét fejezte ki az elnöknek lelkes üdvözlő szavaiért és a közgyűlésnek a kitüntető bizalomért. Majd dr. Szemere Samu és Mandl Bernát terjesztették be a felolvasó és az oklevélbizottság jelentéseit. A heterjesztett jelentéseket egyhangúlag elfogadták. Hozzászólottak dr. Naményi Ernő, dr. Groszmann Zsigmond, dr. Kálmán Ödön, Gerő Ödön, dr. Hajdu Miklós, dr. Friedmann Dénes, dr. Hevesi Simon, dr. Hevesi Ferenc és dr. Mezei Sándor.

„A MEGVALÓSULT ÁLOM“ („Wurer Chulem“) címen Ausländer Herman érdekes tragikomédiát írt, amely nagy tetszéssel került előadásra Russzinszkóban. A szerző érdekes problémát vet fel és old meg meséje folyamán. Amint értesülünk, pesti színházi körök is érdeklődnek a kitűnő színdarab iránt.

„Jeruzsálem“ és „Galilea“

legtökéletesebb komforttal épült **óceánjáró** gyors-hajóinkon bonyolódik le változatlanul a palesztinai utasforgalom oroszánrésze.

MERT e két hajón **nincs harmadik osztály**. Régi, olcsó áraink ma e két tökéletes hajó turistaosztályára vonatkoznak, **kizárólag külső, házaspárok részére feltétlenül kétágyas kabinban való elhelyezéssel**, bőséges, választékos, kívánatra szigorúan **orth. rituális ellátással**.

MERT az út **Budapesttől Triesztig** csupán 13 óra, **Trieszttől Jaffáig** négy és fél nap, úgy hogy az utazás teljes időtartama alig több öt napnál.

MERT hajóinkon évtizedek óta minden zsidó utas otthon érzi magát. Kérjen minderről részletes felvilágosítást magyarországi főirodánktól:

LLOYD-TRIESTINO

THÖKÖLY-ÚT 2 BUDAPEST VÁCI-UTCA 4

JESIVA-ÉPÍTÉS. Grosz S. kolozsvári gyáros Glasner Akiba főrabbi jesivája részére 170.000 leies adományával egy internátust létesített, melyet ünnepélyes keretek között avattak fel. Glasner Akiba a „Dor Dorim“ mű szerzőjének jesivájában ma már 35 talmudista részesül teljes ellátásban. Az internátus, mely a Chszam Szofér nevét viseli, önkéntes adományok folytán ki lesz bővítve és nem-sokára egy modern higiénikus épületbe költözik. A Jesiva ügyek vezetésére kuratórium alakult, amelynek vezetését Adler Jenő vállalta. Az új építkezés Öhlbaum és Strasser tervei szerint indul meg.

AZ ERZSÉBET KÖRUTI ORTH. ZSIDÓ SZERETET-OTTHONT kibővítették és a napokban avatták fel díszes közönség jelenlétében. Dr. Rakonitz Dezső elnök üdvözölte a kerület előljáróját és a főváros és a hitközség képviselőit. Köszönetét fejezte ki a fővárosnak anyagi és erkölcsi támogatásáért. Külön kiemelte Bárkány Árminné elnöknő nagy érdemeit. Zielinszky Tibor kerületi előljáró és Korein Dezső felszólalásával ért véget az ünnepélyes avató.

SIÓFOKON

FRÄNKEL orthodox kóser penzió és éttermei ezidei szezonra ismét megnyitott **Batthyány-utca 16.** szám alatt. — Előzetes érdeklődés a budapesti étteremben **Károly király-út 3/a.** Tel : 37-2-57 és 34-5-02

Dr. Frenkel Bernát
vallástanár

zsidó nevelőintézete

**Budapest, VI.,
Aréna-út 84. sz. * Telefon 28-8-43**

Internátus a városligeti villanegyedben minden iskolatípus közelében, fiuk- és leányoknak.
Gyermek- és diáküdülő a Bükkben, klimatikus gyógyhatású helyen, 400 m. Lillafüred fölött.

Leánytovábbképző, 14 évesnél idősebbeknek, közművelődési és gyakorlati irányú tanfolyamok.

LOHR MÁRIA „Kronfusz“ vegytisztító és kelmefestő

Gyár és központ:
VIII., Baross-utca 85
Telefon: 30-2-37

A PRIVIGYEI MAKABI Egyesület nagyszabású zászlóavatási ünnepséget rendezett, melyen a középszlovenszkói zsupa (megye) Alsókubin, Rózsahegy, Besztercebánya és Zólyom teljes létszámú csoportjai is felvonultak. Reggel istentiszteletet tartottak a templomban, ahol Reich Ármin rabbi mondott beszédet, majd áhitatos „maszkir“ által kegyelettel emlékeztek meg a háborúban elesett zsidó hősről. A 14 zászlóanya által adományozott zászlót dr. Friedler Ármin zólyomi főrabbi, héber, majd szlovák nyelven szentelte be. Az ünnepséget bevezető beszédet dr. Weisz, az egyesület ideiglenes elnöke tartotta. A község képviselőjében Adamica bírósági biztosította az egyesületet a község erkölcsi és anyagi támogatásáról. Dr. Gál Pál ügyvéd a ruzombereki hitközség elnöke, mint a Makabi zsupa elnöke szólott. Dr. Rosenthal Pál a privigyeyi zsidó megújítási mozgalom vezetője és az egykori „Hagibor“ egyesület megalapítója, a hitközség és a helybeli egyesületek nevében lelkes szavakat intézett az ifjúsághoz. Beszédében a „Hagibor“ szó mély értelmét fejtegetve, rámutatott arra, hogy a „Makabi“-vá átalakult egyesületnek tagjai méltók kell hogy legyenek a nagy Makkabeusokhoz és a szellemi és testi erőnek központosságuk kell az ifjúságban. Felszólaltak még a nemzsidó kultúregyesületek nevében dr. Zsirko János gimn. tanár, dr. Novácky Kálmán ügyvéd, Halják tanító, Dérer Mihály és Raz építész.

A VIII—IX. KER. IZR. NŐEGYLET KÖZGYŰLÉSE. Rosenberg Sándorné elnöknő megnyitja után a titkári jelentés beszámolt az Egyesület 39 éves tevékenységéről, majd dr. Farkas József körzeti rabbi üdvözölte dr. Zahler Emilt, aki 35 éve áll a VIII—IX. ker. karitatív intézményeinek és 10 éve a Pesti Izr. Hitközség jótékonyági ügyosztályának az élén. Utána dr. Zahler Emil örömmel jelentette be a közgyűlésnek, hogy Rosenberg Sándorné elnöknő a közelmúltban a Baross-utca 133. szám alatt egy tanoncotthont létesített, ahol 23 árva és elhagyatott félárva tanonc talál meleg családi otthont. Az otthont dr. Hevesi Simon vezető-főrabbi nevére neveztek el.

ORADEAI-NAGYVÁRADI MIZRACHI tisztújító gyűlésén Friedmann Ármin beszámolója után, Nussbaum Sándor vezetése alatt ejtették meg a választást a következő eredménnyel: díszelnök: Reich József; elnök: Kesztenbaum Miksa; ügyv. elnök: Friedmann Ármin; ügyv. alelnök: Mózes Áron, alelnökök: Spitz Sándor, Goldstein Mór; pénztárnok: Radó Menyhért; ellenőr: Grünberger Ignác; jogtanácsos: dr. Stern László; háznagy: Leitner Ignác; gábaim: Beck Léb, Ábrahám Mendel; ifjúsági képviselők: Mittelmann Nándor, Mihály Aladár; végrehajtó bizottság: Nussbaum Sámuel, Mittelmann Jakab, Wasserstrom Sándor, Weisz Sámuel, Klein Mór, Moskovits Izidor, Freund Benjámin, Reich József, Rosenberg Emil, Bleier Adolf, Berkovics Bernát, Kemény József, Vadász Albert, Blum József, Mosche Just. A választás megejtése után Kesztenbaum Miksa helyicsoport elnök mondott köszönetet a megtisztuló bizalomért.

DR. ROTH DEZSÓNÉ, a Wizo országos elnöknője, Palesztinából való visszatérése után sorozatos előadásokat tartott szentföldi tapasztalatairól, melyeket igen érdekesen és színesen dolgozott fel. Az előadásokat mindenütt igen nagy érdeklődéssel fogadták.

TÓRAAJÁNDÉKOZÁS. Breszlauer László és neje Ligeti Rózi értékes tórárt adományoztak a budai templomnak, dr. Edelstein Bertalan főrabbi emlékének szentelve. A felavatás meghatározó ünnepség keretében folyt le.

RISTORANTE TAUBER

Abbázia egyetlen szigorú orth. kóser étterme. Szobák minden komforttal, teljes penzióval 25 lírától. Cliring fizetés

TELEFON: 376

A kitűnő HOFFMAN-féle orth. כשר vendéglőben

változatos, finom menü mérsékelt árban, házhoz szállítva is * Lakodalmakat vállal elsőrendű kivételben * Elsőrendű fajborok

Budapest, VI., Révay ucca 4/B
Telefon 23-8-43

VERŐ ADÉL leánynevelő

Budapest, VII., Ida-utca 3

Telefon 96-3-13 * Városligeti villanegyed

Közelében minden típusú leányiskola. Tökéletes kiképzés idegen nyelvekben. Háztartás. Sport. A zsidó tradíciók betartása. Orth. kóser ellátás. Egész kis létszám. A felvétel korhoz kötött, 14 évtől kezdődőleg. Kitűnő referenciák. * Mérsékelt díjak

SIRKŐVEK

PFEIFER ÉS HESZKY kőfaragómesterek sirkőraktára
Budapest, VII., Károly király-út 3/c
Dob u. sarok Szombat és ünnepnap zárva Tel. 34-9-95
RENDKÍVÜLI OLCSO ÁRAK!

DR. BÁRDOS IMRE ARANYKÖNYVI BEJEGYZÉSE.
A romániai Keren Hojeszod országos kuratóriumának előterjesztésére a Jewish Agency dr. Bárdos Imre nagyváradai ügyvédet, a palesztinai felépítési alapok érdekében kifejtett önzetlen munkásságának elismerésül az aranykönyvbe bevezette. A bevezetésről szóló diplomát június 16—17-én Targul Muresen tartott konferencián adták át.

MANNHEIM MÓR ÉS GRÓSZ ERNŐ: HÉBER-MAGYAR SZÓTÁR. I. A két kiváló debreceni héber nyelvtanár valóban hézagpótló munkát végzett ennek a szótárnak megszerkesztésével. Az első kötet N-től Z-ig terjed. Nagy érdeklődés várja a szótár második, befejező kötetét, melynek megjelenése után fogunk az egész mű részletes méltatására visszatérni.

BÁRD REZSŐ polgáriiskolai igazgató, a Pesti Izr. Hitközség oktatásügyi előadója, az Orsz. Izr. Tanítóegyesület tagja és pedagógiai bizottság elnöke, rövid szenvedés után 68 éves korában váratlanul elhunyt. A megboldogult közel félszázadon keresztül szolgálta a magyar zsidó iskolaügyet és a tanítói közösséget. Húsz éven át szerkesztette az egyesület lapját és cikkei széles körben keltettek figyelmet.

A TEMESVÁRI „HÁZÁMIR“ ARADI HANGVERSENYE. Az aradi zsidóság meghívására, *Nyiri Jenő* elnökkel az élén, átrándult a temesvári Házámir kitűnő férfi-együttese Aradra. *Fischer Samu* karnagy pálcája alatt óriási sikert aratott a zsidó dalárda. Az aradi zsidóság nevében *Engelberg dr.* orvos márványba foglalt ezüst-plakettet nyújtott át a Házámirnak, amit *Nyiri Jenő* elnök hatásos beszédében köszönt meg.

HÁZASSÁG.

Márton Sándor köztisztviselőben álló pancotai kereskedő leánya: *Ibi*, a napokban tartotta esküvőjét *Goldstein Sándor* timisoarai kereskedővel. Az esketést *Sonnenschein Éliás* keleti főrabbi végezte.

Schlesinger Samu kisjenői malomtulajdonos leánya és *Niedermann Jakab* Aradon házasságot kötöttek. Az esketést a vőlegény nagybátyja, dr. *Niedermann Manó* nagybecsereki főrabbi és a kántori funkciót a vőlegény édesapja, *Niedermann Áron* a budapesti Rombach-utcai templom gondnoka végezték.

Wachsberger Márta tanár, *Wachsberger Mózes* ismert hebreista leánya és *Svéd György* június 9-én a Hősök templomában házasságot kötöttek.

Dr. Feldmann A. orvos (Sewec) és *Schwarz Irénke* (Somorja) június 23-án házasságot kötöttek.

Weisz Miklós (Budapest) és *Deutsch Rózsika* (Budapest) június 23-án házasságot kötöttek.

Kleinzahler Blanka és *Boros Feri* Caransebes, jegyesek.

Lindenfeld Eliz és *Grünstein Miksa* Tiszadobon házasságot kötöttek.

Fried Sándor rákospalotai gyógyszerész leányát, *Lilikét*, eljegyezte *dr. Nemes György* gyógyszerész.

FIGYELEM! Mátrafüreden orthodox kóser egyedül csak a Klein Penzió. A fenyves mellett, villasorban, teljesen pormentes helyen. Elismerten a legjobb házi koszt. Elő- és utószezónban 5.— P-től és főszezónban 6.— P-től. Prospektust küld ifj. Klein Sámuel, Mátrafüred.

SIRKÖVEK

Művészi kivitelű, fedőlapos siremlékek

A BRITH IVRITH OLAMITH TEMESVÁRI CSOPORTJA MEGALAKULT. A héber klub a napokban tartotta alakuló ülését, melyen prof. *I. Kutscher*, *Dr. Márkus József*, a Zsidó Lyceum igazgatója és *Dr. Brisker Ezekiel*ből álló háromtagú direktórium lett a Brith Ivrit Olamith élére megválasztva. A héber klub minden második szombat este a Zsidó Lyceum termében tartja összejöveleiteit, melyen kizárólag héber nyelven folynak az előadások és viták.

SZABADTÉRI ELŐADÁS A SVÁBHEGYEN. Június hó 23-án három szabadtéri előadást rendeztek, melynek bevételét a pesti izr. VII. ker. nőegyletnek ajándékozták. Az előadáson résztvettek: *Bokor Laci*, *Bokor Sándor*, *Eppler Klári*, *Eppler Vili*, *Singer Dezső*, *Singer Gyuri*.

PARÓKÁK

a legmodernebb és legdivatosabb fazonban

VISÓ MÁRKNÉ-nál
VII., Király - utca 1

Az ország egyik legrégibb szaküzlete

Állandó nagy raktár minden színben, formában és méretben

Sírok ápolása

A Pesti Chevra Kadisa elnöksége felkéri mindazokat, akik hozzátartozóik sírjainak ápolása iránt eddig nem intézkedtek, szíveskedjenek az ápolást sürgősen megrendelni. A síroknak gyepezése és virágokkal való kiültetése a befizetést követő 24 órán belül elintézésre nyer. Befizetések VII., Erzsébet-körút 26. alatt eszközölhetők, esetleg oda postán átutalhatók.

Legkényesebb egyéni kívánságnak megfelelően készít kombinéfüzöt, csipőszoritót, terhességi- és egyéb gyógyhaskötőt

Sárkány Margit fűzőszalon

Budapest, V., Sziget-utca 11. szám

Lift díjtalan. * Vidéki előzetes megkeresésre készséggel állunk rendelkezésre. * A Mult és Jövő olvasói július hónapban 10 százalékos árengedményt élveznek

Legszebb kivitelben, legolcsóbb árban

BOROS ÉS KOHN

Cégtulajdonos: **BOROS JÓZSEF**

Budapest, Károly király-út 17. Tel. 41-4-92

A BEREKSZÁSZI „KADIMAH“ zsidó cserkészcsapat 10 éves évfordulója alkalmából nagyszabású ünnepeket rendez háromnapos próba-táborral, melynek keretében föl-avatják a „Kadimah“ jubileumi zászlaját. Ez első és legnagyobb beregszászi ifjúsági egyesület nagy érdemeket szerzett az ifjúság nevelése terén.

HALÁLOZÁS

Ötvenhárom éves korában, munkaereje teljében hunyt el *Vajda Alfréd*, a cionista társadalom ismert alakja. Hittel, meggyőződéssel és szent fanatizmussal szállt síkra elvei érdekében, ha erre szükség volt. Hitvesét és gyermekeit is lélekben teljesen átítatta nemes elveivel. Különböző zsidó társadalmi egyesületekben és mozgalmakban vállalt vezető szerepeket. Ezek sorozatában megállapította a *Proel Cedek* együletet, melynek főcélja a zsidó élet, a zsidó jótékonyosság, a zsidó kultúra.

Súlyos gyász érte a Park-szanatórium igazgatóját, dr. Mátyás Mátyást, a közismert és kiváló orvosprofesszort. Édesanyja, özv. Mátyás Albertné, néhány napi betegeskedés után, 73 éves korában meghalt. Az elhunyt matrónt hozzátartozóin kívül tisztelőinek és ismerőseinek osztatlan részvéte kísérte utolsó útjára.

Magas korban, 94-ik évében, nemes tartalmú hosszú élet után távozott az élők sorából özv. *Reichmann Sámuelné Szikszón*. Az elhunytat igazi konzervatív mély vallásosság, páratlan jótékonyosság, lelki nemességben hővelkedő zsidó szív jellemezte. A szikszói zsidóság köztiszteletben álló matrónjának elhunytával egyik legnemesebb szívű zsidó nagyszony költözött el. Érdemeit négy rabbi megindító heszpedekben méltatta nagyszámú közönség előtt. — Hat gyermeke gyászolja, közöttük özv. Krausz Izraelné, Enes, továbbá 27 unokája és 33 dédunokája.

HITHŰ HÁZIASSZONY csak kóser *Manna Cikóriával* főzi kávéját, mert két orth. rabbinátus hechserjével is el van látva. Gyártja: Fodor Jakab és Tsai, Budapest, X., Maglódi-út 17. Kapható minden fűszerüzletben.

Vagyontalan hölgyeknek és uraknak is

az összes zsidó körökből egész Európában, ha egyébként jó erényekkel rendelkeznek, azon ritka alkalom adódik, hogy

a hivatásos közvetítés kizárásával

anyagiakban előnyös és lelkileg boldog házasságot köthessenek. Ilyen alkalomhoz

AZ EURÓPAI LEVELEZÉSI KURIR

Budapest, VII., Erzsébet-körut 33. szám Önnek is egyengeti útját. Levelezés csak válaszbélyeg ellenében, mutatványszám 75 fillér beküldése után.

SCHVARCZ TIBOR bőrdíszműves, IV., Apponyl-
tér 4 (félem.) Telefonhívó 81-6-55
NŐI RETIKÜLÖK, FINOM BŐRÁRUK Modellek. Montirozá-
sok. Saját készítmény

Ilyen még nem volt!

DORSCHOWITZ
paplanüzem
BUDAPEST, VIII
PRÁTER-U. 53
Telefon 36-6-43

Müselyem brocat pehely-
pap'an 190/130 P **43.-**
Müselyem brocat prima
vattapaplan P **24.-**
Dunnából pehelypaplan,
müselyem brocattal át-
alakítom **22 pengőért**

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vilmos császár-út 34
Hungária Hirlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Schmidek Géza

3 szó csupán

**SIRKŐ
LÖWY-nél
BUDÁN**

II., Fő-utca 79
Telefon 51-5-81

Külön nagy lerakat

ALKALMI VÉTELEK

a legolcsóbb áron II, Zárda-utca **3**
Margit-krt sarok

*Fürdőruháik, pijamáik,
pongyolák
nagy választékban*

Székely Jenő cégnél
Petöfi Sándor-u. 9. és Dáci-u. 7.

Abbáziában meleg tengeri gyógyfürdők a „Residenz“

penzióban mind a négy emeleten kaphatók. Idősebb uraknak és hölgyeknek, szívbetegségeknél, asztmásoknak és elmeszesedésből eredő betegségeknél nagyon fontos, hogy a „Residenz“ nem fekszik magaslaton. Óriási előnye, hogy az összes előírt diéták pontosan betarthatók. Kitűnő konyha. A „Residenz“-ben minden kényelem és az összes modern komfort megtalálható, folyó meleg és hideg víz a szobákban. Lift, központi vízfűtés, 22 fokos meleg, tengerre néző, napos, loggiás és erkélyes szobák, kényelmes ágyakkal. A „Residenz“ egészen a tengerparton fekszik és nem a tengerparttal szemben. Első kategória. Feltűnő olcsó penzió-árak. Bővebb információt nyújt Erényi Béla gyógyszerész személyesen reggel fél kilenctől este fél hétig (Diana-patika, Károly király út 5). Minden levélre válaszolunk és prospektust küldünk.
Telefon: 31-6-19.

Patai József összegyűjtött munkái

jubiláris díszkiadás 7 kötetben, művészi illusztrációkkal

Ára egészvászonkötésben 32 P

(Bolti ára 40 P lesz)

Fizetendő a megrendelésnél 8 pengő. A többi 24 pengő 3 pengős havi részletekben fizethető.

A jubiláris bizottság kéri a Múlt és Jövő olvasóit, küldjék be postafordultával levelezőlapon előjegyzésüket. Az előjegyzett példányokat a szerző sajátkezű aláírásával látja el.

A legszebb ajándék

Patai József
HERZL
k ö n y v e

370 oldalas albumalakú mű, száz illusztrációval és műmelléklettel

Ára kartonborításban P 16.—
Díszkötésben „ 20.—
Amatőrkiadás a szerző aláírásával „ 30.—

Pro Palesztina kiadás

REMÉNY

SZEPKÉSTI

DR. MOLNÁR ERNŐ

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, VII., AJTÓSI DÜRER-SOR 9
FÉLÉVI DÍJ 3 PENGŐ. * MUTATVÁNYSZÁM DÍJTALAN.

Sirkövek Budán, Margittánál

I., Torbágyi-út 2. szám
59-es villamos végállomás
a Farkasréti zsidó temető mellett
Telefon: Aut. 57-2-59

A Projectograph R.-T. a legnagyobb gondot fordítja arra, hogy a legjobb filmek, a legjobb vetítés, a legjobb hangleadás és a legelőzékenyebb bánásmód révén, mozgósínházaink közönségét a legkiválóbban kiszolgálja

TIVOLI FILMSZINHÁZ

Nagymező-utca 8. szám

ODEON FILMSZINHÁZ

Rottenbiller-utca 37/B szám

ORIENT FILMSZINHÁZ

Izabella- és Aradi-utca sarok

F Ü R T H

lakástakarító- és féregirtó vállalat

Budapest, V., Csáky-utca 7. II. emelet

Telefon 24-4-55

Lelkiismeretes munka * Prima referenciák

Hangszerek, zongorák

részletre is legolcsóbban

REMÉNYINÉL

VI., Király-utca 58

Ami a szülőket legjobban érdekli

**Leány- és fiúruha,
Leány- és fiúkabát**

LITZMANN IRMA

Budapest, VI. ker.,
Király-utca 18. sz.

KOLLER, MŰSZAKI IRODA CSILLÁRGYÁR

VILLAMOS- ÉS GÁZBERENDEZÉSEK,
FÉMÁRÜGYÁRTÁS, VILLAMOS MO-
TOROK ÉS VENTILÁTOROK. VÉTEL,
ELADÁS ÉS CSERE. ÁTALAKÍTÁSOK

BUDAPEST, VIII., DOBOZI-U. 15. TELEFON: 31-3-37

EZÜST

DISZMŰÁRU, EVŐESZKÖZÖK GYÁRI ÁRBAN

SCHLEIFER

EZÜSTÁRÜGYÁR VII., KAZINCZY-UTCA 10

TELEFON: J. 435-28

Olesón és jól vásárolhatunk

KLEIN ANTAL

UJ ÁRUHÁZÁBAN

KIRÁLY-UTCA 49.

Csányi u. sarok. Szemben a Nagymező-utcával

DR GERŐ LÁSZLÓ:

PALESZTINA

földje, népe, történelme,
városai, gazdasági élete,
kulturája. Színes térképpel.
Ára 1 pengő 50 fillér

Kapható a Mult és Jövő kiadóhivatalában

Kuffler-étterem

Vilmos császár-út 39 Hajós-utca sarok
Telefonszám: 16-7-57 Fennáll 1903 óta

**Menürendszer, mérsékelt árak
Ebéd házhoz szállítás
Péntek esti vacsorák**

ABBÁZIÁBAN

legelsőrendű hotel-penzióban
megrendelt lakás 1 ágyas,
illetve 2 ágyas balkonos szoba

jutányosan átadó

Érdeklődés a Mult és Jövő kiadóhivatalában

SIRKŐ

ALAPITVA: 1865-IK ÉVBEN

Márványdiszmutárgyak, kőfa-
ragó munka gyári előállítás

MAZZI LUIGI

Budapest, VII., Garay-utca 39
Telefon: 31-4-66